

อมฤตพจนานา

พุทธศาสนสุภาษิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

สัพพทานิ ธมฺมทานิ ชินาติ
การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

อมฤตพจนานา: พุทธศาสนสุภาษิต

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN: 974 85782 2 4 (ฉบับบาลี-ไทย)

ISBN: 978 616 335 138 8 (ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ)

ISBN: 978 616 335 797 7 (ฉบับไทย-อังกฤษ)

- ฉบับบาลี-ไทย พิมพ์ครั้งแรกในนครนิวยอร์ก พ.ศ. ๒๕๒๐
โดยใช้ชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*
- ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — พฤษภาคม ๒๕๕๖
- ฉบับไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — กันยายน ๒๕๕๖
- ฉบับบาลี-ไทย (ใช้ต้นฉบับในฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ) พิมพ์ครั้งแรก —

ปก:

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน
ตำบลบางกระทีก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๖๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๗๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๘๖

www.watnyanaves.net

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

คำปรารภ

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อใกล้เสร็จภารกิจเป็นวิทยากรในวิชา พระพุทธศาสนา ที่ Swarthmore College ในสหรัฐอเมริกา อาตมาภาพ ระลึกถึงญาติโยมชาวไทยมากท่านที่ได้มีศรัทธาไปอุปถัมภ์ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเป็นอยู่ที่นั่น จึงได้จัดทำหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* (ในชื่อเดิมว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*) เพื่อมอบให้เป็นการอนุโมทนา และจะได้แจกมอบ แก่พุทธศาสนิกชนไทยทั่วไปต่อไป

ถัดจากนั้น เมื่อได้รับนิมนต์ให้อยู่พำนัก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน เมืองนิวยอร์ก เพื่อรอเวลาไปประชุมพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาครั้งแรก ที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่มีมติตั้งสมัชชาสงฆ์ไทย ในสหรัฐอเมริกา) และเป็นที่ปรึกษาของวัดดังกล่าว ก็ได้จัดทำหนังสือ ประมวลพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา เป็นคู่กันกับ *ธรรมนุญชีวิต* นั้น ซึ่งเกิดเป็นหนังสือชื่อว่า *อมฤตพจนนา* (เริ่มแรก วัดวชิรธรรมปทีปพิมพ์แจกในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ในชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ต่อมา เมื่ออาจารย์ Bruce Evans แปล *ธรรมนุญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ โดยมูลนิธิพุทธธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ เสร็จแล้ว ดร.สมศีล ฌานวงศ์ ได้ มาร่วมตรวจชำระคำแปลด้วย และหลังจากนั้น เมื่ออาตมาพาคำสอน แก่ผู้ลาสิกขาที่วัดญาณเวศกวัน มาเรียบเรียงเป็น “วินัยชาวพุทธ” ซึ่งได้ รวมเข้าเป็นส่วนนำหน้าของหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* ก็ได้ขอให้ดร.สมศีลแปล “วินัยชาวพุทธ” เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* มีพакย์ ภาษาอังกฤษครบเต็มตรงกับพакย์ภาษาไทย

(๖)

บัดนี้ ดร.สมศีลได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง และจะพิมพ์ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๓ ภาษา (บาลี-ไทย-อังกฤษ) แจกเป็นธรรมทาน โดยปรารถนาโอกาสที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สังกัดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓

คงเป็นความบังเอิญอันเป็นความเหมาะสมพอดี ที่ ดร.สมศีล ผู้ได้ทำงานภาษาอังกฤษให้แก่หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* เสร็จสิ้นมาแล้ว ได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จอีก ทำให้หนังสือ ๒ เรื่อง ที่ตั้งใจไว้ให้เป็นคู่กันนี้ มีคู่ครบบริบูรณ์ในพากย์ภาษาอังกฤษด้วย

แท้จริงนั้น ดร.สมศีลได้ยกร่างคำแปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จนานพอสมควรแล้ว แต่จำเป็นต้องสอบถามเจ้าของเรื่องเดิมคือผู้เรียบเรียง เพื่อแก้ไขข้อสงสัยบางประการ และเอาत्मภาพเองได้เป็นเหตุของความล่าช้า เนื่องจากปัญหาการอาพาธ ยิ่งกว่านั้น เมื่อดร.สมศีลพบเนื้อหาของ *อมฤตพจนนา* ส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์ ซึ่งค้างอยู่ในฉบับลายมือ ก็คิดจะแปลส่วนที่ยังเป็นลายมือนั้นเป็นภาษาอังกฤษ และนำมารวมเข้าด้วยเพื่อให้เป็นฉบับที่ครบบริบูรณ์ แต่เอาत्मภาพเองอีกนั้นแหละที่เป็นเหตุติดขัดของความตั้งใจดีนั้น เพราะความซับซ้อนของอาการอาพาธทำให้เหมือนกับได้ยั้งยั้งกุศลฉันทะของดร.สมศีลไปเสีย

ดร.สมศีลเป็นผู้มีศรัทธาในธรรม และเมื่อทำงานด้านภาษาอังกฤษ ก็มีฉันทะจริงจึงในการแปลหนังสือธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ศรัทธาและฉันทะนี้ได้แสดงออกมาตั้งแต่อาสาช่วยพิมพ์ตีตต้นฉบับภาษาอังกฤษครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยม ครั้นเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย ทั้งที่มีงานประจำเต็มมือบ้างล้นมือบ้างอยู่แล้ว ก็ยังสละเวลาและเรี่ยวแรงมาแปลหนังสือธรรมที่พอใจเห็นคุณค่าให้เป็นภาษาอังกฤษเสร็จมาตามลำดับ จน

แม้เป็นศาสตราจารย์ และเกษียณอายุราชการแล้ว ก็มั่นคงในธรรมฉันทะ นั้น ยังเข้มแข็งในการทำงานแปลไม่ลดถอย งานแปลทั้งนี้ รวมทั้งหนังสือ *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ (The Pali Canon: What a Buddhist Must Know)* ซึ่งให้ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้ใช้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* และ *อมฤตพจนา* เข้าใจและปฏิบัติพระพุทธานุศาสนนาได้ถูกต้องและเต็มยิ่งขึ้น

อนึ่ง หนังสือ *อมฤตพจนา* เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่การพิมพ์ใช้ระบบเรียงแม่แบบตัวอักษร ในเวลาที่ผ่านมาได้มีการพิมพ์ใหม่หลายครั้ง การตีพิมพ์หนังสือ *อมฤตพจนา* จึงค่อนข้างล้าล้นกระจัดกระจาย และตัวผู้เรียบเรียงเองก็ไม่แน่ใจว่าครั้งไหนได้มีโอกาสพิสูจน์อักษรให้ลงตัวเป็นแบบที่แน่นอน จึงไม่พ้นที่จะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและข้อที่น่าสงสัย บัดนี้ ในการพิมพ์ฉบับ ๓ ภาษา ดร.สมศีลได้สละเวลาตรวจสอบตัวอักษรและตัวเลขกับอาคารสถานเช่นคัมภีร์ที่มาอย่างทั่วตลอด จึงจะได้ขอให้ใช้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ของ *อมฤตพจนา* ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ เป็นต้นแบบในการพิมพ์ครั้งใหม่ภายหน้าสืบต่อไป

ขออนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฆานวังสะ ราชบัณฑิต ที่มีใจศรัทธา และได้เจริญอิทธิบาทธรรมต่อเนื่องมาตลอดเวลายาวนาน ในงานส่งเสริมเพิ่มกำลังแห่งการศึกษาสั่งสอนสวดส้องธรรม ดำรงอนุรักษศักดิ์และสิทธิ์แห่งวิชาการ ขอกุศลกิจที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยหนุนนำความงอกงามแพร่หลายแห่งสัมมาทัศนะ เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความแผ่ขยายแห่งธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ตลอดกาลนาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

คำปรารภ	(๕)
๑. คน	๑
๒. ผีกตন-รับผิดชอบตน	๑๒
๓. จิตใจ	๒๐
๔. การศึกษา	๒๓
๕. ปัญญา	๒๘
๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว	๓๕
๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่	๓๙
๘. ครอบครัว-ญาติมิตร	๕๐
๙. การคบหา	๕๔
๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน	๖๓
๑๑. สามัคคี	๗๑
๑๒. การปกครอง	๗๓
๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว	๘๒
๑๔. กรรม	๙๑
๑๕. กิเลส	๙๓
๑๖. คุณธรรม	๙๗
๑๗. วาจา	๙๙
๑๘. ชีวิต-ความตาย	๑๐๒
๑๙. พันทุกข์-พบสุข	๑๑๑
ความเป็นมาของหนังสือ	๑๑๘

๑. คน

ปัจเจกจิตตา ปุถุ สัพพสตฺตา

ประดาสัตว์ ต่างคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ

๑ [๐๑.๐๑]*

(๒๗/๑๘๓๗)**

นานาทิฎฐิเก นานยิสฺสสึ เต

มนุษย์ทั้งหลายต่างความคิดต่างความเห็นกัน
ท่านจะกำหนดให้คิดเห็นเหมือนกันหมด เป็นไปไม่ได้

๒ [๐๑.๐๒]

(๒๗/๗๓๐)

ยถา น สกฺกา ปจฺวี สมายํ

กาตุํ มนุสฺสเสน ตถา มนุสฺสสา

แผ่นดินนี้ ไม่อาจทำให้เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ ฉันท
มนุษย์ทั้งหลายจะทำให้เหมือนกันหมดทุกคนก็ไม่ได้ ฉันทัน

๓ [๐๑.๐๓]

(๒๗/๗๓๑)

*ตัวเลขในวงเล็บ [] คือเลขหมวด และเลขภาษิตภายในหมวดนั้น ตามลำดับ ส่วนตัวเลข
หน้าวงเล็บ [] คือเลขภาษิตที่เรียงลำดับตลอดทั้งเล่ม

**ตัวเลขในวงเล็บ () คือเลขเล่ม และเลขข้อตามลำดับ ในคัมภีร์ที่มาในพระไตรปิฎกภาษา
บาลีฉบับสยามรัฐ

เยเนว เอโก ลภเต ปลัสส์
เตเนว อญโธ ลภเต นิหิติตาริ

เหตุอย่างหนึ่ง ทำให้คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญ
เหตุอย่างเดียวกันนั้น ทำให้อีกคนหนึ่งได้รับการนิทา

๔ [๐๑.๐๔]

(๒๗/๑๘๓๖)

ตเถเวกสุส กฤษยาณิ ตเถเวกสุส ปาปกิ
ตสุมา สพุพฺ น กฤษยาณิ สพุพฺ วาปี น ปาปกิ

สิ่งเดียวกันนั้นแหละ ดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เสียสำหรับอีกคนหนึ่ง
เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ มิใช่ว่าจะดีไปทั้งหมด
และก็มีไม่ใช่จะเสียไปทั้งหมด

๕ [๐๑.๐๕]

(๒๗/๑๒๖)

อุกุกกุเจ สุรมิจฺจนฺติ มนฺตีสฺสุ อุกฺกุหฺลํ
ปิยญฺจ อนฺนปानมฺหิ อตฺเถ ชาเต จ ปญฺชิตํ

เมื่อเกิดเหตุร้ายแรง ย่อมต้องการคนกล้าหาญ
เมื่อเกิดข้าวตั้นเต้น ย่อมต้องการคนหนักแน่น
เมื่อมีข้าน้ำบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อเกิดเรื่องราวลึกลับ ย่อมต้องการบัณฑิต

๖ [๐๑.๐๖]

(๒๗/๙๙๒)

อลไส คีหี กามโกคี น สาธุ
อสญฺญโต ปพฺพชิตโต น สาธุ
ราชา น สาธุ อนิสฺมมการี
โย ปณฺฑิตโต โภชนโต น สาธุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียจคร้าน ไม่ดี
บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี
ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไม่ดี
บัณฑิตมักโกรธ ไม่ดี

๗ [๐๑.๐๗]

(๒๗/๒๑๗๕)

ทกุขํ คหปตํ สาธุ สํวิทฺฐชฺชญจ โภชนํ
อหาไส อตฺถถลาเสสุ อตฺถพฺยาปตฺติ อพฺยโต

ผู้ครองเรือนขยัน ดีข้อหนึ่ง
มีโภคทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อสอง
ถึงที่ได้ผลสมหมาย ไม่เหลิงลอย ดีข้อสาม
ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ไม่หมดกำลังใจ ดีครบสี่

๘ [๐๑.๐๘]

(๒๗/๑๑๗๕)

น มชฺเชถ ยสํ ปตุโต
 ข้อหนึ่ง ได้ยศแล้วไม่พึงเมา

น พยาเถ ปตุตสํสยํ
 ข้อสอง ถึงมีเหตุอาจถึงแก่ชีวิต ไม่พึงใจเสีย

วายเมเถว กิจฺเจสุ
 ข้อสาม พึงพยายามทำกิจทั้งหลายเรื่อยไป

สํเว วิวราณี จ
 ข้อสี่ พึงระวังตนมิให้มีช่องเสีย

๙ [๐๑.๐๙]

(๒๘/๒๒๖)

ทูลุโณ อญฺคสมฺปนฺโน

คนที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่าง หาได้ยาก

๑๐ [๐๑.๑๐]

(๒๗/๓๐๐)

สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตฺถนฺนํ ยนฺติ มโหทฺธิ
 ห้วยน้ำน้อย ไหลต่งสนั่น ห้วยน้ำใหญ่ ไหลนิ่งสงบ

ยทฺนํ กํ ตํ สนฺติ ยํ ปุริํ สนฺตเมว ตํ

สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นดั่ง สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเงียบ

อชฺฌมกฺกุฏฺฐปโม พาโล รหโธ ปุโรว ปณฺทิตฺโต

คนพาลเหมือนหม้อมีน้ำครึ่งเดียว บัณฑิตเหมือนห้วงน้ำที่เต็ม

๑๑ [๐๑.๑๑]

(๒๕/๓๘๙)

โย จ วสุสสตี ซีเว	กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหิ ซีวิติ เสยโย	วิริยิ อารภโต ทพฺหิ

ผู้ใดเกียจคร้าน หย่อนความเพียร
 ถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ก็ไม่ดีอะไร
 ชีวิตของผู้เพียรพยายามจริงจั่งมั่นคง
 เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่า

๑๒ [๐๑.๑๒]

(๒๕/๑๘)

มาเส มาเส สหสุเสน	โย ยเชถ สตี สมิ
เอกญจ ภาวิตตุดานิ	มุหุตตมปี ปุชเย
สา เยว ปุชณา เสยโย	ยญเจ วสุสสตี หุติ

ผู้ใดใช้ทรัพย์จำนวนพัน ประกอบพิธีบูชาทุกเดือน
 สม่่าเสมอตลอดเวลาร้อยปี
 การบูชา นั้นจะมีค่ามากมายอะไร
 การยกย่องบูชาบุคคลที่อบรมตนแล้วคนหนึ่ง
 แม้เพียงครูเดียวประเสริฐกว่า

๑๓ [๐๑.๑๓]

(๒๕/๑๘)

น ชจุจา วสโล โหติ

ใครๆ จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

น ชจุจา โหติ พุราหุมโณ

ใครๆ จะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

กมุมนา วสโล โหติ

คนจะเลว ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

กมุมนา โหติ พุราหุมโณ

คนจะประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

๑๔ [๐๑.๑๔]

(๑๓/๗๐๗)

เนสสา สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา

๑๕ [๐๑.๑๕]

(๑๕/๗๒๕)

น กามกามา ลปฺยนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษ ไม่ปราศรัยเพราะอยากได้กาม

๑๖ [๐๑.๑๖]

(๒๕/๑๖)

สนฺโต น เต เย น วทนฺติ ธิมฺมํ

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ

๑๗ [๐๑.๑๗]

(๑๕/๗๒๕)

สุขเขน ฝุฎฐา อถวา ทุกเขน
น อุกุจาวจํ ปณฺชิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิต ได้สุข หรือถูกทุกข์กระทบ ก็ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ

๑๘ [๐๑.๑๘]

(๒๕/๑๖)

เอวเมว มนฺสุเสสุ ททโร เจปี ปญฺญวา
โส หิ ตตฺถ มหา โหติ เนว พาโล สรีราวา

ในหม่อมมนุษย์นั้น ถึงแม้เป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็นับว่าเป็นผู้ใหญ่
แต่ถ้าโง่ ถึงร่างกายจะใหญ่โต ก็หาเป็นผู้ใหญ่ไม่

๑๙ [๐๑.๑๙]

(๒๗/๒๕๔)

น เตน เกโร โหติ เยนสุส ปฺลิตํ สีโร
ปริปกฺโก โวโย ตสฺส โมฆชฺฉินฺโณติ วุจฺจติ

คนจะชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เพียงเพราะมีผมหนอก ก็หาไม่
ถึงวัยของเขาจะหง่อม ก็เรียกว่าแก่เปล่า

๒๐ [๐๑.๒๐]

(๒๕/๒๑๙)

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ฐมฺโม จ อหีสฺสา สญฺญโม ทโม
โส เว วนฺตมโล ทิโร โส เกโรติ ปวฺจฺจติ

ส่วนผู้ใดมีสัจจะ มีธรรม มีอหิงสา มีสัญญาะ มีทมะ
ผู้นั้นแลเป็นปราชญ์สลัดมลทินได้แล้ว เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่

๒๑ [๐๑.๒๑]

(๒๕/๒๑๙)

น นคคจรียา น ชฎา น ปงกา
 นานาสกา ตณฺฑิลสายิกา วา
 รโชนลล์ อุกกุฏิกุปธานํ
 โสเชนติ มจจํ อวิตินฺณกงขํ

มิใช่การประพடுத்தินเป็นซีเปลือย มิใช่การเกล้าผมทรงชฎา
 มิใช่การบำเพ็ญตบะนอนในโคลนตม มิใช่การอดอาหาร
 มิใช่การนอนกับดิน มิใช่การเอาฝุ่นทาตัว มิใช่การตั้งทำนองดอก
 ที่จะทำให้คนบริสุทธิ์ได้ ในเมื่อความสงสัยยังไม่สิ้น

๒๒ [๐๑.๒๒]

(๒๕/๒๐)

อลงฺกโต เจปิ สมํ จเรยฺย
 สนฺโต ทนฺโต นียโต พุรฺหมจारी
 สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทนฺทํ
 โส พฺราหฺมเณ โส สมเณ ส ภิกฺขุ

ส่วนผู้ใด ถึงจะตกแต่งกาย สวมใส่อาภรณ์
 แต่หากประพடுத்தชอบ เป็นผู้สงบ ฝึกอบรมตนแน่วแน่
 เป็นผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ
 เลิกละการเบียดเบียนปวงสัตว์ทั้งหมดแล้ว
 ผู้นั้นแล จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ
 หรือเป็นพระภิกษุ ก็ได้ทั้งสิ้น

๒๓ [๐๑.๒๓]

(๒๕/๒๐)

โย พาโล มณฺเฑติ พาฬุยั
ปณฺฑิตโต วาปี เตน โส
พาโล จ ปณฺฑิตมานี
ส เว พาโลติ วุจฺจติ

ผู้ใดเป็นพาล รู้ตัวว่าเป็นพาล ก็ยังนับว่าเป็นบัณฑิตได้บ้าง
ส่วนผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
ผู้นั้นแล เรียกว่าเป็นพาลแท้ๆ

๒๔ [๐๑.๒๔]

(๒๕/๑๕)

สาธุ โข ปณฺฑิตโต นาม น เตวว อติปณฺฑิตโต

อันว่าบัณฑิตนั้นดีแน่ แต่ว่าบัณฑิตเลยเถิดไปก็ไม่ดี

๒๕ [๐๑.๒๕]

(๒๗/๙๘)

น หิ สพุเพสุ จาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิตโต
อิตถึปี ปณฺฑิตตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺกฺขณา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
สตรีมีปัญหาหยั่งเห็นในการณ์นั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต

๒๖ [๐๑.๒๖]

(๒๗/๑๑๔๑)

น หิ สพุเพสุ จาเนสุ ปุริโส โหติ ปณฺฑิตโต
อิตฺถึปี ปณฺฑิตตา โหติ ลหฺมตฺถํ วิจิณฺฎิกา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
สตรีคิดการได้ฉับไว ก็เป็นบัณฑิต

๒๗ [๐๑.๒๗]

(๒๗/๑๑๔๒)

ยสั ลทธาน ทุมเมโธ อนตุถั จรติ อตุตโน
 อตุตโน จ ประสญจ หีสาย ปฏิปชชติ

คนทราวมปัญญา ได้ยศแล้ว
 ย่อมประพตติแต่การอันไม่เกิดคุณค่าแก่ตน
 ปฏิบัติแต่ในทางที่เบียดเบียนทั้งตนและคนอื่น

๒๘ [๐๑.๒๘]

(๒๗/๑๒๒)

อุชฌตติพลา พาลา
 ขุมกำลังของคนพาล คือการจ้องหาโทษของคนอื่น
 นิชฌตติพลา ปญชิตา
 ขุมกำลังของบัณฑิต คือการไตร่ตรองโดยพินิจ

๒๙ [๐๑.๒๙]

(๒๓/๑๑๗)

นินทนต์ิ ตุนุหิมาสินั
 คนนั่งนึ่ง เขาก็นินทา
 นินทนต์ิ พุทภาณินั
 คนพูดมาก เขาก็นินทา
 มิตภาณิมปิ นินทนต์ิ
 แม้แต่คนพูดพอประมาณ เขาก็นินทา
 นตุถิ โลก อนินุทธิโต
 คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก

๓๐ [๐๑.๓๐]

(๒๕/๒๗)

น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ วิชฺชตี
เอกนฺตํ นินฺนิตโต โปโส เอกนฺตํ วา ปสฺสิตโต

คนที่ถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว
ไม่เคยมีมาแล้ว จักไม่มีต่อไป ถึงในขณะนี้ ก็ไม่มี

๓๑ [๐๑.๓๑]

(๒๕/๒๗)

ยญฺเจ วิญญู ปสฺสฺสนฺตี อนุวิจฺจ สุเว สุเว
..... โก ตํ นินฺนิตฺตฺมรหตี

แต่ผู้ใด วิญญูชนพิจารณาอยู่ทุกวัน ๆ แล้วกล่าวสรรเสริญ ...
ผู้นั้น ใครเล่าจะควรติเตียนเขาได้

๓๒ [๐๑.๓๒]

(๒๕/๒๗)

ครหาว เสยฺโย วิญญูหิ ยญฺเจ พาลปฺปสฺสฺสนา

วิญญูชนตำหนิ ดีกว่าคนพาลสรรเสริญ

๓๓ [๐๑.๓๓]

(๒๖/๓๘๒)

ปริฏฺฐิตอ มฺหุ โหตี อตติโกโข จ เวรฺวา

อ่อนไป ก็ถูกเขาดูหมิ่น แข็งไป ก็มีภัยเวร

๓๔ [๐๑.๓๔]

(๒๗/๑๗๐๓)

อนฺนฺมชฺชเฌ สฺมาจเร

พึงประพடுத்தให้พอเหมาะพอดี

๓๕ [๐๑.๓๕]

(๒๗/๑๗๐๓)

๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน

สนาถา วิหรรถ มา อนาถา

จงอยู่อย่างมีหลักยึดเหนี่ยวใจ อย่าเป็นคนไร้ที่พึ่ง

๓๖ [๐๒.๐๑]

(๒๔/๑๗)

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๓๗ [๐๒.๐๒]

(๒๕/๒๒)

อตฺตนา หิ สุตฺนุเตน นาทํ ลภติ ทูลุลภํ

มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก

๓๘ [๐๒.๐๓]

(๒๕/๒๒)

อตฺตา หิ กิริ ทูทฺทโม

เป็นที่รู้กันว่า ตนนี้แหละฝึกได้ยาก

๓๙ [๐๒.๐๔]

(๒๕/๒๒)

อตฺตानํ ทมยฺนฺติ ปญฺชิตฺตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

๔๐ [๐๒.๐๕]

(๒๕/๑๖)

อดตฺตา สุทฺถนโต บุริสสุสฺส ไซฺติ

คนที่ฝึกดีแล้ว เป็นเครื่องรุ่งเรืองของคน

๔๑ [๐๒.๐๖]

(๑๕/๖๖๕)

นตฺถิ อดตฺสํ เปมํ

รักอื่นเสมอด้วยรักตน ไม่มี

๔๒ [๐๒.๐๗]

(๑๕/๒๙)

อดตฺตา หิ ปรมํ ปิโย

ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง

๔๓ [๐๒.๐๘]

(๒๓/๖๑)

อดตฺตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา น นํ ปาเปน สํยุเซ

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรเอาตนนั้นไปพัวพันกับความชั่ว

๔๔ [๐๒.๐๙]

(๑๕/๓๓๖)

รกฺเขยฺย นํ สุรฺรฺกฺขิตํ

ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี

๔๕ [๐๒.๑๐]

(๒๕/๒๒)

อดตฺตานํ อูปหตฺวาน ปจฺจฺหา อญฺณํ วิหีสฺติ

คนทำร้ายตนเองก่อนแล้ว จึงทำร้ายผู้อื่นภายหลัง

๔๖ [๐๒.๑๑]

(๒๒/๓๒๕)

โย จ รกฺขติ อตุตฺตานํ รกฺขิตฺโต ตสฺส พหิโร

ผู้ใดรักษาตนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็เป็นอันได้รับการรักษาด้วย

๔๗ [๐๒.๑๒]

(๒๒/๓๒๕)

ตสฺมา รกฺเขยฺย อตุตฺตานํ อกฺขิตฺโต ปณฺฑิตฺโต สทา

ฉะนั้น บัณฑิตไม่ควรชูดโค่นความดีของตนเสีย
พึงรักษาตนไว้ให้ได้ทุกเมื่อ

๔๘ [๐๒.๑๓]

(๒๒/๓๒๕)

อตุตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตุตฺตนา สงฺกิลิสุสฺสติ

ตนทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง

อตุตฺตนา อกตํ ปาปํ อตุตฺตนา ว วิสุชฺฌมติ

ตนไม่ทำชั่ว ตัวก็บริสุทธิ์เอง

๔๙ [๐๒.๑๔]

(๒๕/๒๒)

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ

ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัว

นาฏโณ อณฺณํ วิโสธเย

คนอื่นทำคนอื่น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้

๕๐ [๐๒.๑๕]

(๒๕/๒๒)

นตฺถิ โลกเ วโห นาม

ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก

๕๑ [๐๒.๑๖]

(๒๐/๔๗๙)

อตฺตา เต ปุริส ชานาติ สจฺจํ วา ยถิ วา มุสา

แน่ะ บุรุษ! จริงหรือเท็จ ตัวท่านเองย่อมรู้

๕๒ [๐๒.๑๗]

(๒๐/๔๗๙)

สุภฺรานิ อสากฺุณิ อดฺตโน อหิตานิ จ

ยํ เว หิตบฺุจ สาธุบฺุจ ตํ เว ปรมทุฏฺุกริ

กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย
ส่วนกรรมดีและเป็นประโยชน์ กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

๕๓ [๐๒.๑๘]

(๒๕/๒๒)

กลฺยาณํ วต โภ สกฺุชิ อดฺตานํ อดิมบฺุณฺุสิ

ท่านเอ๋ย! ท่านก็สามารถทำได้ ไยจึงมาดูหมิ่นตนเองเสีย

๕๔ [๐๒.๑๙]

(๒๐/๔๗๙)

น เว ปิยํ เมติ ชนินุท ตาทิโส
 อตุตํ นิงฺกจฺจ ปิยานิ เสวติ

มัวพะวงอยู่ว่า นี่ของเราชอบ นี่ของเรารัก
 แล้วปล่อยปละละเลยตนเองเสีย
 คนอย่างนี้จะได้ประสบสิ่งที่ชอบสิ่งที่รัก

๕๕ [๐๒.๒๐]

(๒๘/๓๗๕)

อตุตฺตา ว เสยฺโย ปรมฺมา ว เสยฺโย

ตนเองนี้แหละสำคัญกว่า สำคัญกว่าเป็นไหน ๆ

ลพฺภา ปิยา โฉจิตฺตเตน ปจฺจฺฉา

ตระเตรียมตนไว้ให้ดีกว่าแล้ว ต่อไปก็จะได้สิ่งที่รัก

๕๖ [๐๒.๒๑]

(๒๘/๓๗๕)

น ตํ ชิตฺํ สากฺขํ ชิตฺํ ยํ ชิตฺํ อวชิยฺยติ

ชัษชนะใดกลับแพ้ได้ ชัษชนะนั้นไม่ดี

ตํ โข ชิตฺํ สากฺขํ ชิตฺํ ยํ ชิตฺํ นาวชิยฺยติ

ชัษชนะใดไม่กลับแพ้ ชัษชนะนั้นแลเป็นชัษชนะที่ดี

๕๗ [๐๒.๒๒]

(๒๗/๗๐)

อตุตฺตา หเว ชิตฺํ เสยฺโย

ชนะตนนี้แล ดีกว่า

๕๘ [๐๒.๒๓]

(๒๕/๑๘)

โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มาณุเส ชิเน
เอกญฺจ เขยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชฺชุดโต

ถึงผู้ใดจะชนะเหล่าชน ได้พันคนพันครั้งในสงคราม
ก็หาชื่อว่าเป็นผู้ชนะยอดเยี่ยมไม่
ส่วนผู้ใดชนะตนคนเดียวได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ชนะยอดเยี่ยมในสงคราม

๕๙ [๐๒.๒๔]

(๒๕/๑๘)

อตฺตนา โจทยตฺตานํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

๖๐ [๐๒.๒๕]

(๒๕/๓๕)

ปฏิมํเสตมตฺตนา

จงพิจารณา (ตรวจสอบ) ตนด้วยตนเอง

๖๑ [๐๒.๒๖]

(๒๕/๓๕)

ยทตฺตครหิ ตทกฺุพฺพมาโน

ติดนได้ด้วยข้อใด อย่าทำข้อนั้น

๖๒ [๐๒.๒๗]

(๒๕/๔๐๙)

อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺมมนุสฺสสฺติ

ถ้าปราสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้นนั้น

๖๓ [๐๒.๒๘]

(๒๕/๒๒)

สุทสุตฺตํ วชฺชชมณฺเณตํ
 โทษคนอื่น เห็นง่าย
 อุตฺตโน ปน ทุทุทสฺสํ
 แต่โทษตน เห็นยาก

๖๔ [๐๒.๒๙]

(๒๕/๒๘)

ปเรสฺสํ ทิ โส วชฺชชานิ โอบุณาติ ยถาภูสฺสํ
 โทษคนอื่นเที่ยวกระจาย เหมือนโปรยเกลบ

อุตฺตโน ปน ฉาเทติ กลีว กิตวา สโจ
 แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนพรานนกเจ้าเล่ห์แฝงตัวบังกิ้งไม้*

๖๕ [๐๒.๓๐]

(๒๕/๒๘)

อุตฺตทานเมว ปจฺจมํ ปฏิฐฺฐเป นิเวสเย
 อถญญมณฺุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺุชฺชิตฺเต

ทำตนนี้แหละ ให้ตั้งอยู่ในความดีอันสมควรก่อน
 จากนั้นจึงค่อยพราสาทอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง

๖๖ [๐๒.๓๑]

(๒๕/๒๒)

อุตฺตทานํ นาตีวตฺเตยฺย
 ไม่ควรลืมนตน

๖๗ [๐๒.๓๒]

(๒๗/๒๓๖๙)

* คำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า "... แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนนกเลงสกากองซ่อนลูกสกาก"

นาถุณิ นิสฺสาย สีเวยุย

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นยังชีพ

๖๘ [๐๒.๓๓]

(๒๕/๑๓๔)

อตุตฺตฎฺฎปณฺณา อสุจึ มนุสฺสสา

พวกคนสกปรก คิดเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๖๙ [๐๒.๓๔]

(๒๕/๒๙๖)

น ปเรสฺสึ วิไลมานิ น ปเรสฺสึ กตาทกตํ

ไม่ควรใส่ใจคำแสลงหูของผู้อื่น

ไม่ควรแสร้งมองดูระที่เขากำและยังไม่ทำ

อตุตฺตโน ว อเวกฺขเยยุย กตานิ อกตานิ จ

ควรตั้งใจตรวจตราหน้าที่ของตนนี้แหละ
ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ทำ

๗๐ [๐๒.๓๕]

(๒๕/๑๔)

อตุตฺตทตฺถํ ปฺรตุเถน พหุณาปี น หาบเป

การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ถึงจะมาก

ก็ไม่ควรให้เป็นเหตุทำลายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของตน

อตุตฺตทตฺถมภิกฺขุณฺณาย สทตฺถปสุโต สียา

กำหนดประโยชน์ที่หมายของตนให้แน่ชัดแล้ว

พึงชวนชวายนั่วในจุดหมายของตน

๗๑ [๐๒.๓๖]

(๒๕/๒๒๒)

๓. จิตใจ

มโนบุพพุงคมา ธมฺมา

ธรรมทั้งหลาย มีใจนำหน้า

๗๒ [๐๓.๐๑]

(๒๕/๑๑)

จิตฺเตน นียติ โลกิ

โลกอันจิตย่อมนำไป

๗๓ [๐๓.๐๒]

(๑๕/๑๘๑)

ผนุทนนํ จปลํ จิตฺตํ ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ

จิตมีธรรมชาติดีนรณ กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก

๗๔ [๐๓.๐๓]

(๒๕/๑๓)

สุทฺททสฺสํ สุนิปุณฺณํ ยตฺถ กามนิปาตินํ

จิตนั้นเห็นได้แสนยาก ละเอียดย่อนยิ่งนัก มักตกไปหาอารมณ์ที่ใคร่

๗๕ [๐๓.๐๔]

(๒๕/๑๓)

วิหฺญฺภติ จิตฺตวสานฺนฺวตฺตี

ผู้ประพฤติดำอำนาจจิต ย่อมเดือดร้อน

๗๖ [๐๓.๐๕]

(๒๗/๓๑๖)

จิตตสูส ทมโธ สารุ

การฝึกจิต ให้เกิดผล ดี

๗๗ [๐๓.๐๖]

(๒๕/๑๓)

จิตต์ หนุตฺ สุขาวหิ

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้

๗๘ [๐๓.๐๗]

(๒๕/๑๓)

จิตต์ รุกฺเขถ เมธาวิ

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

๗๙ [๐๓.๐๘]

(๒๕/๑๓)

สจิตฺตมนุรุทฺท

จงตามรักษาจิตของตน

๘๐ [๐๓.๐๙]

(๒๕/๓๓)

จิตฺเต สงฺกิลฺลฺหฺเจ ทฺคฺคฺติ ปาฏิกงฺขา

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกติเป็นอันต้องหวัง

๘๑ [๐๓.๑๐]

(๑๒/๙๒)

จิตฺเต อสงฺกิลฺลฺหฺเจ สฺคฺคฺติ ปาฏิกงฺขา

เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกติเป็นอันหวังได้

๘๒ [๐๓.๑๑]

(๑๒/๙๒)

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺนฺนา

ผู้รู้จักควบคุมจิตใจ จะพ้นไปได้จากบ่วงของมาร

๘๓ [๐๓.๑๒]

(๒๕/๑๓)

ทีโส ทีสํ ยนฺตํ กยฺรา

เวรี วา ปน เวนฺนํ

มิจฺญาปณฺนิตํ จิตฺตํ

ปาปิโย นํ ตโต กเร

โจรกับโจร คนคู่เวรกัน พบกันเข้า

พึงทำความพินาศและความทุกข์ได้แก่กัน

จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำแก่คน เลวร้ายยิ่งกว่านั้น

๘๔ [๐๓.๑๓]

(๒๕/๑๓)

น ตํ มาตา ปิตา กยฺรา

อญฺเฆ วาปี จ ภาตกา

สมฺมาปณฺนิตํ จิตฺตํ

เสยฺยโส นํ ตโต กเร

จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง ทำคนให้ประเสริฐประสพผลดี

ยิ่งกว่าที่มารดาบิดา หรือญาติทั้งหลายใด ๆ จะทำให้ได้

๘๕ [๐๓.๑๔]

(๒๕/๑๓)

๔. การศึกษา

อวิชา ปรม มล

ความไม่รู้ เป็นมลทินที่สุกร้าย

๘๖ [๐๔.๐๑]

(๒๓/๑๐๕)

วิชา อุปตติ เสฏฐา

บรรดาสิ่งที่ยอกงามขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด

๘๗ [๐๔.๐๒]

(๑๕/๒๐๖)

อวิชา นิปตติ วรา

บรรดาสิ่งที่โรยราร่วงหาย อวิชาหมดไปได้เป็นดีที่สุด

๘๘ [๐๔.๐๓]

(๑๕/๒๐๖)

วรมสุตตรา ทนฺตา อชานียา จ สินฺธวา

กุกุชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วร

อัสตร อาชาไนย สินธพ กุญชร และช้างหลวง

ฝึกแล้ว ล้วนดีเลิศ

แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น

๘๙ [๐๔.๐๔]

(๒๕/๓๓)

ทนต์ เสมุโจ มนุสเสสุ

ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว

๙๐ [๐๔.๐๕]

(๒๕/๓๓)

โน เจ อสุส สกา พุทธิ วินโย วา สุลิกุชิตโต
วเน อนุมที่โสว จเรยฺย พหุโก ชโน

ถ้าไม่มีพุทธิปัญญา แลมิได้ศึกษาระเบียบวินัย

คนทั้งหลายก็จะดำเนินชีวิต เหมือนดังกระป๋อบอดในกลางป่า

๙๑ [๐๔.๐๖]

(๒๗/๑๐๔๘)

อปฺปสุสุตํายํ บุริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มंसานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติ

คนที่เล่าเรียนน้อย ย่อมแก่เหมือนโคถึก
เนื้อหนังของเขาพัฒนา แต่ปัญญาหาพัฒนาไม่

๙๒ [๐๔.๐๗]

(๒๕/๒๑)

ตสฺส สหิรปญฺญตสฺส วิวโร ชายเต มหา

เมื่ออ่อนปัญญา ช่องทางวิบัติก็เกิดได้มหันต์

๙๓ [๐๔.๐๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

กิจฺจฺวา วุตฺติ อสิปฺปสุส

คนไม่มีศีลปวิทยา เป็นอยู่ยาก

๙๔ [๐๔.๐๙]

(๒๗/๑๖๕๑)

ปุตุเต วิชฺชาสุ จาปย
จงให้บุตรเรียนรู้อริยธรรม

๙๕ [๐๔.๑๐]

(๒๗/๒๑๔๑)

สิริวิฑูฬเหถ เมธาวิ เขตฺเต พิชฺฌ วุฏฺฐิจิยา

คนมีปัญญาอ่อนมองงาม ดั่งพืชในนางอกงามด้วยน้ำฝน

๙๖ [๐๔.๑๑]

(๒๗/๒๑๔๑)

ภเวยฺย ปริบุจฺจโก

พึงเป็นนักสอบถาม ชอบค้นหาความรู้

๙๗ [๐๔.๑๒]

(๒๘/๙๔๙)

สิกุเขยฺย สิกุชิตพฺพานิ

อะไรควรศึกษา ก็พึงศึกษาเถิด

๙๘ [๐๔.๑๓]

(๒๗/๑๐๘)

สาธุ โข สิปฺปกํ นาม อปิ ยาทิสกิทิสํ

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าจะอย่างไร ให้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น

๙๙ [๐๔.๑๔]

(๒๗/๑๐๗)

สพพ์ สุตมธีเยถ หีนมุกกฏจรมชฺฉิมิ
 สพฺพสฺส อตุถิ ชาเนยฺย น จ สพฺพ์ ปโยชเย
 โหติ ตาทิสโก กาโล ยตุถ อตุถาวหํ สุตํ

อันความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าจะต่ำ สูง หรือปานกลาง
 ควรรู้ความหมาย เข้าใจทั้งหมด แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกอย่าง
 วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำมาซึ่งประโยชน์

๑๐๐ [๐๔.๑๕]

(๒๗/๘๑๗)

ลามกมฺยา น สิกฺขติ

นักปราชญ์ไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลามก

๑๐๑ [๐๔.๑๖]

(๒๕/๔๑๗)

กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺตุตี ปุณฺณติ จรณฺน ทนฺโต

เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
 แต่ฝึกรบมด้วยจริยาต่างหาก จึงจะสงบสันติ

๑๐๒ [๐๔.๑๗]

(๒๗/๘๔๒)

หีนชฺจุใจปี เจ โหติ อุกฺจาทา ธิติมา นโร
 อาจารย์สืลสมฺปนฺโน นิสเ อคฺคิวั ภาสติ

คนเรา ถึงมีชาติกำเนิดต่ำ แต่หากขยันหมั่นเพียร
 มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศีล ก็รุ่งเรืองได้
 เหมือนอยู่ในคันทมิต ก็สว่างไสว

๑๐๓ [๐๔.๑๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

สุสุสุสา สุตวฑฺฒนี สุดํ ปญฺญา วฑฺฒนํ
ปญฺญา อตุถํ ชานาติ ภาโต อตุถํ สุชาวโ

ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้
ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา
ด้วยปัญญา ก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์
ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำมาสุขมาให้

๑๐๕ [๐๔.๑๙]

(๒๖/๒๖๘)

วิชาจรรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส

คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา

๑๐๕ [๐๔.๒๐]

(๑๑/๗๒)

๕. ปัญญา

ปัญญา โลกสุมิ ปชุไซโต

ปัญญา เป็นดวงขวาลาในโลก

๑๐๖ [๐๕.๐๑]

(๑๕/๒๑๘)

นตฺถิ ปัญฺหาสมา อภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

๑๐๗ [๐๕.๐๒]

(๑๕/๒๑๙)

ปัญญา นรานํ รตนํ

ปัญญา เป็นดวงแก้วของคน

๑๐๘ [๐๕.๐๓]

(๑๕/๑๕๙)

ปัญญาชีวิตี ชีวิตมาหุ เสฏฺฐิ

ปราชญ์ว่า ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ประเสริฐสุด

๑๐๙ [๐๕.๐๔]

(๑๕/๘๔๑)

ปัญญา ว ธเนน เสยฺโย

ปัญญาแล ประเสริฐกว่าทรัพย์

๑๑๐ [๐๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ปญญา หิ เสฎฐา กุสลา วทนต์

คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาแลประเสริฐสุด

๑๑๑ [๐๕.๐๖]

(๒๗/๒๕๖๘)

ปญญา เจนํ ปสาสติ

ปัญญาเป็นเครื่องปกครองตัว

๑๑๒ [๐๕.๐๗]

(๑๕/๑๗๕)

ราโค ไทโส มโท โมโห ยตุถ ปญญา น คาธติ

ราคะ โทสะ ความมัวเมาและโมหะ เข้าที่ไหน

ปัญญาย่อมเข้าไม่ถึงที่นั่น

๑๑๓ [๐๕.๐๘]

(๒๗/๑๒๔๙)

ยถาทเก อจฺเณ วิปฺสนฺเน

โส ปสฺสตี สิปปิกสมฺพุทฺฏญจ

สกุขํ วาลุกํ มจฺจคฺคฺมพํ

เมื่อน้ำใส กระจ่างแจ้ว ก็จะมองเห็นหอยกาบ

หอยโข่ง กรวด ทราย และฝูงปลาได้ชัดเจน ฉะนั้นใด

เอวํ อนาวิลมฺหิ จิตฺเต

โส ปสฺสตี อตฺตทตฺถํ ปฺรตฺถํ

เมื่อจิตไม่ขุ่นมัว จึงจะมองเห็นประโยชน์ตน

ประโยชน์ผู้อื่น ได้ชัดเจน ฉะนั้น

๑๑๔ [๐๕.๐๙]

(๒๗/๒๒๐)

ปณฺญา สุตฺตวินิจฺฉินี

ปณฺญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ได้เล่าเรียน

๑๑๕ [๐๕.๑๐]

(๒๗/๒๔๔๔)

ปณฺญาสทฺติโต นโร อธิ ทุคฺเช สุขานิ วินุทฺติ

คนมีปัญญา ถึงแมตกทุกข์ ก็ยังหาสุขพบ

๑๑๖ [๐๕.๑๑]

(๒๗/๒๔๔๔)

ทาไสว ปณฺญสฺส ยสฺสสุติ พาลโ

อดฺเตสฺส ชาเตสฺส ตถาวิเรสฺส

คนโง่ถึงมียศ ก็กลายเป็นทาสของคนมีปัญญา

เมื่อมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น

ยํ ปณฺทฺติโต นิปฺถนํ สฺวีเรติ

สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาลโ

บัณฑิตจัดการเรื่องใดอันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน

คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในเรื่องนั้น

เอตมฺปิ ทิสฺวาน อหํ วทามิ

ปณฺโถว เสยฺโย น ยสฺสสุติ พาลโ

ข้าพเจ้ามองเห็นเหตุผลนี้ จึงกล่าวว่า

คนมีปัญญาประเสริฐกว่า คนโง่ถึงจะมียศก็หาประเสริฐไม่

๑๑๗ [๐๕.๑๒]

(๒๗/๒๑๐๑)

อนฺโห ยถา ไชติมิทฺทิจฺเจหฺยุย

ขาดตาปัญญาเสียแล้ว ก็เหมือนคนตาบอด
เหยียบลงไปได้ แม้กระทั่งไฟที่ส่องทาง

๑๑๘ [๐๕.๑๓]

(๒๗/๑๗๓๔)

ปญฺญา ย ติตฺตึนํ เสฏฺฐํ

อ้อมด้วยปัญญา ประเสริฐกว่าความอ้อมทั้งหลาย

๑๑๙ [๐๕.๑๔]

(๒๗/๑๖๔๓)

ปญฺญา ย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

คนที่อ้อมด้วยปัญญา ตัณหาเอาไว้ในอำนาจไม่ได้

๑๒๐ [๐๕.๑๕]

(๒๗/๑๖๔๓)

สากฺจฺฉาย ปญฺญา เวทิตพฺพา

ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา

๑๒๑ [๐๕.๑๖]

(๒๕/๑๓๔)

สุสุสุสฺสํ ลภเต ปญฺญํ

รู้จักฟัง ย่อมได้ปัญญา

๑๒๒ [๐๕.๑๗]

(๑๕/๘๔๕)

อุฏฐานกาลมฺหิ อญฺฐหาโน ยฺวาทฺ พฺลีสฺยํ อฺุเปโต
 สํสฺนุสฺสํกปฺปมโน กุสฺสฺโต ปญฺญา ย มคฺคํ อลฺโส น วิทุตฺติ

ในเวลาทีควรลุกขึ้นทำงาน ไม่ลุกขึ้นทำ
 ทั้งทียังหนุ่มแน่นมีกำลัง กลับเฉื่อยชา
 ปล่อยความคิดให้จมปลัก เกียจคร้าน มัวซึมเซาอยู่
 ย่อมไม่ประสบทางแห่งปัญญา

๑๒๓ [๐๕.๑๘]

(๒๕/๓๐)

โยคา เว ชายเต ฐฺวริ

ปัญญา ย่อมเกิดเพราะใช้การ

๑๒๔ [๐๕.๑๙]

(๒๕/๓๐)

ชีวเตวาปี สบฺปญฺโถ อปี วิตุตฺตปริกฺขยา

คนมีปัญญา ถึงสิ้นทรัพย์ ก็ยังเป็นอยู่ได้

๑๒๕ [๐๕.๒๐]

(๒๖/๓๗๒)

ปญฺญา ย อลาเภน วิตุตฺตวาปี น ชีวติ

แต่เมื่อขาดปัญญา ถึงจะมีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้

๑๒๖ [๐๕.๒๑]

(๒๖/๓๗๒)

นตฺถิ ปญฺญา อคฺฉายิโน
ปัญญาไม่มี แก่ผู้ไม่พินิจ

๑๒๗ [๐๕.๒๒]

(๒๕/๓๕)

นตฺถิ ฌานํ อปญฺยสฺส
ความพินิจ ไม่มีแก่คนไร้ปัญญา

๑๒๘ [๐๕.๒๓]

(๒๕/๓๕)

โยนิโส วิจิเน ฐมฺมํ
พึงวิจัยเรื่องราวตลอดสายให้ถึงต้นตอ

๑๒๙ [๐๕.๒๔]

(๒๓/๓)

ปญฺญา ยตฺถํ วิปสฺสตี
จะมองเห็นอรรถชัดแจ่มด้วยปัญญา

๑๓๐ [๐๕.๒๕]

(๒๓/๓)

ปญฺญํ นปฺปมฺชฺเชยฺย
ไม่พึงละเลยการใช้ปัญญา

๑๓๑ [๐๕.๒๖]

(๑๔/๖๘๓)

ปณฺญา ย ปริสุทฺถมฺติ

คนย่อมบริสุทธีด้วยปัญญา

๑๓๒ [๐๕.๒๗]

(๒๕/๓๑๑)

ปโรสหัสสมุปี สมากตานิ กนฺทุเทยฺยุ เต วสุสฺสตี อปณฺญา
เอโกว เสยฺโย บุริโส สปญฺโถ โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตฺถิ

คนโง่เขลามาร่วมกันแม้ตั้งกว่าพันคน พวกเขาไม่มีปัญญา
ถึงจะพำคร่ำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ก็หาประโยชน์ไม่
คนมีปัญญารู้ความแห่งภาษิต คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า

๑๓๓ [๐๕.๒๘]

(๒๗/๓๑๓)

๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว

ปฏิรูปการี ฐรวา อัญญาตา วินุทเต ธนั

ขยัน เอาธุระ ทำเหมาะจิงหะ ย่อมหาทรัพย์ได้

๑๓๔ [๐๖.๐๑]

(๑๕/๘๔๕)

สมุฏจาเปติ อตุตทานั อณู อคฺคิวิ สนุธมั

ตั้งตัวให้ได้ เหมือนก่อไฟจากกองน้อย

๑๓๕ [๐๖.๐๒]

(๒๗/๔)

โกเค สัหฺรมาณสุส ภมฺรสฺส อิริยโต

เก็บรวบรวมทรัพย์สิน เหมือนผึ่งเทียนรวมน้ำหวานสร้างรัง

๑๓๖ [๐๖.๐๓]

(๑๑/๑๙๗)

โกคา สนฺนิจยั ยนฺติ วมุมิโกวปฺฉิยติ

ทรัพย์สินย่อมพอกพูนขึ้นได้ เหมือนตั้งก่อจอมปลวก

๑๓๗ [๐๖.๐๔]

(๑๑/๑๙๗)

อัญญาตา กมฺมธฺเยยฺเยสุ

อุปฺปมฺตุโต วิธานวา

สมั กปฺเปติ ซีวิทํ

สมุภตํ อนุรฺกฺขติ

ขยันทำงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีพแต่พอดี

ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี

๑๓๘ [๐๖.๐๕]

(๒๓/๑๔๕)

น นิกคตยา ธนํ หเร

ไม่พึงหาทรัพย์ด้วยการคดโกง

๑๓๙ [๐๖.๐๖]

(๒๗/๖๐๓)

ธมฺเมเน วิตุตฺเตเมเสยฺย

พึงหาเลี้ยงชีพ โดยทางชอบธรรม

๑๔๐ [๐๖.๐๗]

(๒๗/๖๐๓)

ปโยชเย ธมฺมิกํ ไส วณฺชิชฺชํ

พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม

๑๔๑ [๐๖.๐๘]

(๒๕/๓๕๓)

อิรตุถุ ตํ ยสฺสลาภํ

ธนฺลาภญฺจ พุราหฺมณ

ยา วุตฺติ วินิปาเตน

อธมฺมจฺรเณน वा

นารังเกียจ การได้ยศ การได้ลาภ การเลี้ยงชีพ ด้วยการยอมลดคุณค่าของชีวิต หรือด้วยการประพฤติดุจริตร

๑๔๒ [๐๖.๐๙]

(๒๗/๕๓๗)

อลาโฆ ธมฺมิโก เสยฺโย

ยญฺเจ ลาโฆ อธมฺมิโก

ถึงไม่ได้ แต่ชอบธรรม ยังดีกว่าได้โดยไม่ชอบธรรม

๑๔๓ [๐๖.๑๐]

(๒๖/๓๘๒)

ยถา ภูตฺตญฺจ พยาหฺร

จงทำงานให้สมกับอาหารที่บริโภค

๑๔๔ [๐๖.๑๑]

(๒๗/๑๓๐)

ยที ซีเว ตีหี คจฺเณ

น นิเกตฺหโต สียา

ชีวิตจะอยู่ได้ทีไหน พึ่งไปที่นั่น ไม่พึ่งให้ที่อยู่มาตนเสีย

๑๔๕ [๐๖.๑๒]

(๒๗/๒๐๖)

เทวฺว ตาต ปทกานี

ยตุถ สพฺพํ ปติฏฺฐิตํ

อลทฺทฺสฺส จ โย ลาโภ

ลทฺทฺสฺส จานฺนุรฺกฺขนา

ผลประโยชน์ทั้งปวง ตั้งอยู่ที่หลัก ๒ ประการ คือ
การได้สิ่งที่ยังไม่ได้ และการรักษาสิ่งที่ได้แล้ว

๑๔๖ [๐๖.๑๓]

(๒๗/๒๔๔๒)

น หี จินฺตามยา โภคา

อิติถิยา บุริสฺสฺส วา

โภคะของใคร ไม่ว่าสตรีหรือบุรุษ
ที่จะสำเร็จเพียงด้วยคิดเอาย่อมนไม่มี

๑๔๗ [๐๖.๑๔]

(๒๘/๔๕๐)

สกมฺมฺนา หิตี ผลฺลูปฺตติ

ความอุบัติแห่งผล ย่อมมีได้ด้วยการกระทำของตน

๑๔๘ [๐๖.๑๕]

(๒๗/๒๒๔๗)

นิทุทาสิลี สภาสิลี อนุจจาตา จ โย นโร
 อดไส โกรปญญาเณ ตั ปราวาโต มุขั

คนใดชอบนอน ชอบมั่วสุม ไม่เอางาน เกียจคร้าน
 เอาแต่โกรธ งุ่นง่าน นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๑๔๙ [๐๖.๑๖]

(๒๕/๓๐๔)

ปญญา พุทธิสมฺปนฺโน วิชาณวิธิโกวิท
 กาลญญ สมยญญ จ ส ราชวตี วเส

คนมีปัญหา ประกอบด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดงาน
 รู้จักกาล รู้จักสมัย จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๐ [๐๖.๑๗]

(๒๘/๙๖๙)

อุจจาตา กมฺมเยเยสุ อปฺปมตฺโต วิจฺจุชเณ
 สฺสัวิทฺตกมฺมนฺโต ส ราชวตี วเส

คนที่ขยันในหน้าที่ ไม่ประมาท เอาใจใส่สอดส่องตรวจตรา
 จัดการงานให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๑ [๐๖.๑๘]

(๒๘/๙๖๙)

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺกฺลมฺตฺตมึ

การงานไม่คั่งค้างสับสน เป็นมงคลอย่างสูงสุด

๑๕๒ [๐๖.๑๙]

(๒๕/๓๑๘)

๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่

วายนเมถว ปุริโส

ยาว อตถสฺส นิปปทา

เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ

๑๕๓ [๐๗.๐๑]

(๑๕/๘๙๑)

อนิพฺพินฺทียการิสฺส

สมฺมทตฺโต วิปฺจติ

ทำเรื่อยไป ไม่ทอดย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

๑๕๔ [๐๗.๐๒]

(๒๗/๒๔๔๔)

อาสีเสถว ปุริโส

น นิพฺพินฺทเฑยฺ ปณฺทิตโต

ปฺสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ

ยถา อิจฺฉี ตถา อหุ

เป็นคนควรหวังเรื่อยไป บัณฑิตไม่ควรท้อแท้

เราเห็นประจักษ์มากับตนเอง

เราปรารถนาอย่างใด ก็ได้สมตามนั้น

๑๕๕ [๐๗.๐๓]

(๒๘/๔๕๐)

ทุกฺขุปฺนิตฺตปี นโร สปฺญโถ

อาสํ น ฉินฺทเฑยฺ สุขาคฺมาย

คนมีปัญญา ถึงเผชิญอยู่กับความทุกข์

ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสำเร็จ

๑๕๖ [๐๗.๐๔]

(๒๘/๔๕๐)

นาลไส วินุทเต สุขี

คนเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้ประสบสุข

๑๕๗ [๐๗.๐๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

ยงฺกิญฺจิจิ สิจฺฉิถํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ

การงานใด ๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก

๑๕๘ [๐๗.๐๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปฏิกจฺเจว ตํ กยิรา ยํ ชนฺดูเภา หิตมตฺตโน

รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน ก็ควรรีบลงมือทำ

๑๕๙ [๐๗.๐๗]

(๑๕/๒๔๑)

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร

๑๖๐ [๐๗.๐๘]

(๒๕/๓๑๑)

กยิรา เจ กยิราเถนํ

ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

๑๖๑ [๐๗.๐๙]

(๑๕/๒๓๙)

ทพฺุหเมเนํ ปฺรกุกเม

พึงบากบั่นทำการให้มั่นคง

๑๖๒ [๐๗.๑๐]

(๑๕/๒๓๙)

เทวา น อีสฺสนุติ

บุริสปรภุภมฺสฺส

ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

๑๖๓ [๐๗.๑๑]

(๒๗/๕๐๕)

วាយมฺสฺสฺสฺ สกฺิจฺเจสฺส

จงพยายามในหน้าที่ของตน

๑๖๔ [๐๗.๑๒]

(๒๗/๒๔๔๐)

อภิลาสฺ วินฺเท หทยสฺสฺ สนฺตี

คนขยันวุ่นกับงาน จะได้รับความสงบใจ

๑๖๕ [๐๗.๑๓]

(๒๗/๒)

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺพุพานิ

พึงระวังสิ่งที่ควรระวัง

๑๖๖ [๐๗.๑๔]

(๒๗/๕๔๕)

รฺกฺเขยฺยานาคตํ ภยํ

พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง

๑๖๗ [๐๗.๑๕]

(๒๗/๕๔๕)

อปรฺปมาโท อมตํ ปทํ

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

๑๖๘ [๐๗.๑๖]

(๒๕/๑๒)

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

๑๖๙ [๐๗.๑๗]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมตฺตา น มียนฺตฺติ

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

๑๗๐ [๐๗.๑๘]

(๒๕/๑๒)

เย ปมตฺตา ยถา มตฺตา

คนประมาท เหมือนคนตายแล้ว

๑๗๑ [๐๗.๑๙]

(๒๕/๑๒)

มา ปมาทมนฺยุญฺเชถ

อย่ามัวประกอบความประมาท

๑๗๒ [๐๗.๒๐]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

๑๗๓ [๐๗.๒๑]

(๑๐/๑๔๓)

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกฺงฺเข อนาคตํ

อย่าละห้อยความหลัง อย่ามัวหวังอนาคต

๑๗๔ [๐๗.๒๒]

(๑๔/๕๒๗)

หิยุโยติ หิยุยติ ไปโส ปเรติ ปริหายติ
อนาคตํ เนตมตฺถิติติ ฏตฺวา
อุบุปฺพนจฺจนฺทํ โก ปนฺทุเยยฺย ธีโร

มัวรำพึงหลัง ก็มีแต่จะหดหาย
มัวหวังหน้า ก็มีแต่จะละลาย
อันไฉยยังมาไม่ถึง อันนั้นก็ยังไม่มี
รู้อย่างนี้แล้ว เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้น
คนฉลาดที่ไหนจะปล่อยให้หายไปเปล่า

๑๗๕ [๐๗.๒๓]

(๒๗/๒๒๕๒)

อนาคตํ ปฏิภยิราถ กิจจํ
มา มํ กิจจํ กิจฺจกาเล พุยฺเชตี

เตรียมกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน
อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

๑๗๖ [๐๗.๒๔]

(๒๗/๑๖๓๖)

อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ

รีบทำความเพียรเสียแต่วันนี้

๑๗๗ [๐๗.๒๕]

(๑๔/๕๒๗)

โก ชนฺดฺวา มรณํ สุเว

ใครเล่ารู้ว่าตายวันพรุ่ง

๑๗๘ [๐๗.๒๖]

(๑๔/๕๒๗)

ขณิน โว มา อุปจุจคา

อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านไปเสีย

๑๗๙ [๐๗.๒๗]

(๒๕/๓๒๗)

อโมฆิ ทิวสั กยิรา อปุเปเน พหุเกเน วา

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า

จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

๑๘๐ [๐๗.๒๘]

(๒๖/๓๕๙)

อโหระตุดมตุนุทิตั ตั เว ภทฺเทกรตุโตติ

คนขยันทั้งคืนวัน ไม่ซึมเซา

เรียกว่า มีแต่ละวันนำโชค

๑๘๑ [๐๗.๒๙]

(๑๔/๕๒๗)

กถมฺภูตสุส เม รตฺตินทิวา วิติปตฺนุติ

วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๑๘๒ [๐๗.๓๐]

(๒๔/๔๘)

สุภุขตุตฺ สุมฺกุลลั สุภุภาตฺ สุมฺภูจิติ

ประพฤติชอบเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี

มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี

๑๘๓ [๐๗.๓๑]

(๒๐/๕๙๕)

อดุเถ อดุถสุส นกขตุตํ ก็ กิริสุสนฺติ ตารกา

ประโยชน์ คือตัวทุกข์ของประโยชน์
ดวงดาวจักทำอะไรได้

๑๘๔ [๐๗.๓๒]

(๒๗/๔๙)

น เว อนตุถกุสเลน อดุถจริยา สุขาวหา

คนฉลาดไม่ถูกเรื่อง ถึงจะพยายามทำประโยชน์
ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลให้เกิดสุข

๑๘๕ [๐๗.๓๓]

(๒๗/๔๖)

อนุปาเยน โย อดุถํ อิจฺฉติ โส วิหฺนุภฺตติ

ผู้ปรารถนาผลที่หมายด้วยวิธีการอันผิด จะต้องเดือดร้อน

๑๘๖ [๐๗.๓๔]

(๒๗/๔๘)

อปิ อตรมานานํ ผลาสาว สมฺมิชฺฌติ

อันความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้

๑๘๗ [๐๗.๓๕]

(๒๗/๘)

เวคสา หิ กตํ กมฺมํ มนุโเท ปจฺฉานฺนุตฺตปฺปติ

การงานที่ทำโดยผลิผลลาม
ทำให้คนอ่อนปัญญาต้องเดือดร้อนภายหลัง

๑๘๘ [๐๗.๓๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิสम्म กรณํ เสยฺโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

๑๘๙ [๐๗.๓๗]

(นัย ๒๗/๒๑๗๕)*

อสเมกฺขิตกมฺมุนฺตํ ตฺริตาภินิปาตินํ
 ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปเนติ อุนฺหํ วชฺโฆหิตํ มฺเช

ผู้ที่ทำงานลวก ๆ โดยมีได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี
 เอาแต่รีบร้อนพรวดพราดจะให้เสร็จ
 การงานเหล่านั้น จะก่อความเดือดร้อนให้
 เหมือนตักอาหารที่ยังร้อนใส่ปาก

๑๙๐ [๐๗.๓๘]

(๒๗/๑๕๓)

อถ ปจฺจดา กุรุเต โยคํ กิจฺเจ อาวาสุ สิทฺติ

ถ้ามัวล่าช้าเพียรทำกิจล่าหลังไป จะจมลงในห้วงอันตราย

๑๙๑ [๐๗.๓๙]

(๒๗/๒๑๔๑)

โย ทนฺธกาเล ทนฺธเอติ ตรณีนฺเย จ ตารเย

ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

๑๙๒ [๐๗.๔๐]

(๒๗/๖๘๑)

* นัย หมายถึงเป็นข้อความที่เรียบเรียงขึ้นตามนัยของแหล่งที่มาที่อ้างถึง

โยนิโสภาสัทธิกาเนน สุขํ ปุไปปติ ปณฺทิตโต

ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็สุขุสุมหมาย

๑๙๓ [๐๗.๔๑]

(๒๖/๓๒๙)

นิปฺพนฺนโสภาเนน อตฺถา

ประโยชน์งามตรงที่สำเร็จ

๑๙๔ [๐๗.๔๒]

(๑๕/๘๙๔)

อนตฺเถ น ยุตฺโต สียา

ไม่พึงชวนชวายนในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๑๙๕ [๐๗.๔๓]

(๒๗/๒๓๖๙)

ยญฺหิ กิจฺจํ ตทปวิฑฺธํ

อกิจฺจํ ปน กยิรติ

คุณนพ้าน ปมตฺตานํ

เตสํ วจฺจฺตมฺนฺติ อาสวา

สิ่งใดเป็นหน้าที่ กลับทอดทิ้งเสีย

โพลไปทำสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่

คนเหล่านั้นมีชั่วตัวพองประมาทอยู่

ความหมกหมมภายในตัวเขา ก็พอกพูนยิ่งขึ้น

๑๙๖ [๐๗.๔๔]

(๒๕/๓๑๑)

กริํ ปุริสฺกิจฺจฺจานิ

น จ ปุจฺฉานฺตปฺปติ

เมื่อทำหน้าที่ของคนแล้ว ไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

๑๙๗ [๐๗.๔๕]

(๒๘/๔๔๕)

อนโณ ภาตินี โหติ เทวานํ ปิตุนญจ โส

เมื่อได้เพียรพยายามแล้ว ถึงจะตาย
ก็ชื่อว่าตายอย่างไม่เป็นหนี้ใคร
(คือไม่มีข้อติดค้างให้ใครติเตียนได้)
ไม่ว่าในหมู่ญาติ หมู่เวทดา
หรือว่าพระพรหมทั้งหลาย

๑๙๘ [๐๗.๔๖]

(๒๘/๔๔๕)

โย จีหิ กมมํ กุรุเต ปมาย ฅามพลํ อตุตนิ สํวิทิตฺวา
ชฺขเปเน มนุเตเน สุภาสิเตเน ปริกฺขวา โส วิปลํ ชินาติ

ผู้ใดทำการโดยรู้ประมาณ ทราบชัดถึงกำลังของตน
แล้วคิดการเตรียมไว้รอบคอบ ทั้งโดยแบบแผนทางตำรา
โดยการปรึกษาหารือ และโดยถ้อยคำที่ใช้พูดอย่างดี
ผู้นั้นย่อมทำการสำเร็จ มีชัยอย่างไพบุลย์

๑๙๙ [๐๗.๔๗]

(๒๗/๖๔๑)

อชฺช สุขเวติ ปุริโส สทตถํ นาวพฺพุสมติ
โอรชฺชมาโน กุปฺปติ เสยฺยโส อติมญฺเษติ

คนที่ไม่รู้จักประโยชน์ตนว่า อะไรควรทำวันนี้ อะไรควรทำพรุ่งนี้
ใครตักเตือนก็โกรธ เยอหยิ่งถือดีว่า ฉันเก่งฉันดี
คนอย่างนี้เป็นที่ชอบใจของกาฬกัณิ

๒๐๐ [๐๗.๔๘]

(๒๗/๘๗๔)

โย จาปี สีเต อถวาปี อุณฺเห
วาตาดเป ทังสิริสเป จ
ชุฑุทํ ปิปาสํ อภิภูยฺย สพุพํ
รตฺตินุทิวํ โย สตตํ นิยุตุโต
กาลาคตฺตญฺจ น หาเปติ อตุถํ
โส เม มนาไป นิวิเส วตฺมฺหิ

คนใด ไม่ว่าจะหนาว หรือร้อน
มีลมแดด เหลือบยุง ก็ไม่พรั่น
ทนหิวทนกระหายได้ทั้งนั้น
ทำงานต่อเนื่องไปไม่ขาด ทั้งคืนวัน
สิ่งที่เป็นประโยชน์มาถึงตามกาล
ก็ไม่ปล่อยให้สูญเสียไป
คนนั้นย่อมเป็นที่ชอบใจของสิริโชค
สิริโชคขอพักพิงอยู่กับเขา

๘. ครอบครัว-ญาติมิตร

พรหฺมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นพระพรหม

๒๐๒ [๐๘.๐๑]

(๒๕/๒๘๖)

ปฺพุพาจริยาติ วุจฺจเว

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นบูรพาจารย์ (ครูคนแรก)

๒๐๓ [๐๘.๐๒]

(๒๕/๒๘๖)

อาหุเนยฺยา จ ปฺตุตตานํ

และเรียกมารดาบิดาว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร

๒๐๔ [๐๘.๐๓]

(๒๕/๒๘๖)

สุขา มตฺเตยฺยตา โลกเ

ความเคารพรักบำรุงมารดา นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๕ [๐๘.๐๔]

(๒๕/๓๓๓)

อโถ เปตฺเตยฺยตา สุขา

การเคารพรักบำรุงบิดา ก็นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๖ [๐๘.๐๕]

(๒๕/๓๓๓)

น เต ปุตุตา เย น ภรรนุติ ชิดนุณํ

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก

๒๐๗ [๐๘.๐๖]

(๒๘/๓๙'๓)

ปุตุตา วตุถ มนุสุสานํ

ลูกเป็นหลักที่ฝากฝังของหมู่มนุษย์
(เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ)

๒๐๘ [๐๘.๐๗]

(๑๕/๑๖๕)

อติชาตํ อนุชาตํ

ปุตุตมิจฺจนฺติ ปณฺทิตา

อวชาตํ น อิจฺจนฺติ

โย โหติ กุลคฺนฺธโน

บัณฑิตย่อมปรารถนาบุตรที่เป็นอภิชาต หรืออนุชาต
ย่อมไม่ปรารถนาอวชาตบุตร ซึ่งเป็นผู้ทำลายตระกูล

๒๐๙ [๐๘.๐๘]

(๒๕/๒๕'๒)

ภริยา ปฺรมา สขา

ภรรยา เป็นยอดสหาย

๒๑๐ [๐๘.๐๙]

(๑๕/๑๖๕)

มาตา มิตุตํ สเก สมเว

มารดาเป็นมิตรประจำบ้าน

(แม่คือมิตรแท้คู่บ้าน)

๒๑๑ [๐๘.๑๐]

(๑๕/๑๖๓)

วิสุตาสปรมา ภาติ

คนคุ้นเคย ไว้ใจกันได้ เป็นญาติอย่างยิ่ง

๒๑๒ [๐๘.๑๑]

(๒๕/๒๕)

สหาย โอดุทธาสสุส โหติ มิตุตฺ ปุณฺปุณฺ

สหายเป็นมิตร สำหรับผู้มีธุระเกิดขึ้นเนื่อง ๆ

๒๑๓ [๐๘.๑๒]

(๑๕/๑๖๓)

สยฺ กตานิ ปุญฺณานิ ตํ มิตุตฺ สมฺปรายิกํ

ความดีที่ทำไว้เอง เป็นมิตรตามตัวไปเบื้องหน้า

๒๑๔ [๐๘.๑๓]

(๑๕/๑๖๓)

มิตุโต หเว สตุตฺปะเทน โหติ

สหาย ปน ทฺวาทสเกน โหติ

มาสทุตฺตมาเสน จ ภาติ โหติ

ตฺตทุตฺตริ อตุตฺสโมปิ โหติ

เดินร่วมกัน ๗ ก้าว ก็นับว่าเป็นมิตร

เดินร่วมทางกัน ๑๒ ก้าว ก็นับว่าเป็นสหาย

อยู่ร่วมกันสักเดือนหรือกึ่งเดือน ก็นับว่าเป็นญาติ

ถ้านานเกินกว่านั้นไป ก็แน่นเหมือนเป็นตัวเราเอง

๒๑๕ [๐๘.๑๔]

(๒๗/๘๓)

โสหิ กถิ อตุตสุขุสสุส เหตุ
จิรสนุถุติ กาทิกถุณี ชเหยยิ

คนที่คบคั่นกันมานาน ถึงจะเป็นกาฬิกถิ
จะให้เราละทิ้งเขาไป เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวได้อย่างไร

๒๑๖ [๐๘.๑๕]

(๒๗/๘๓)

อทธา เอโส สติ ธมฺโม โย มิติโต มิติตมาปเท
น จเช ชีวิตสุสาปี เหตุ ธมฺมมนุสฺสริ

การที่มิตร เมื่อระลึกถึงธรรมแล้ว ไม่ยอมทอดทิ้งมิตร
ในยามมีทุกข์ภัยถึงชีวิต ชื่อนี้เป็นธรรมของสัตบุรุษโดยแท้

๒๑๗ [๐๘.๑๖]

(๒๘/๑๖๖)

เอว มิติตวติ อตุธา สพุเพ โหนติ ปทกฺขินา

ประโยชน์ที่มุ่งหมายทุกอย่างของผู้มีมิตรพร้อม
ย่อมจะสัมฤทธิ์ผลเหมือนโซ่ช่วย

๒๑๘ [๐๘.๑๗]

(๒๘/๑๙๘, ๒๔๘)

สาธุ สมฺพหฺลลา ภาตี อปิ รุกฺขา อรณฺยชา
วาโต วหติ เอกฺภุจฺจิ พุรฺหนฺตมฺปิ วนฺปฺปตี

มีญาติพวกพ้องมาก ย่อมเป็นการดี
เช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าที่มีจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
ถึงจะออกงามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็พัดให้โค่นลงได้

๒๑๙ [๐๘.๑๘]

(๒๗/๗๔)

๙. การคบหา

นยํ นยติ เมธาवी อภุรายนํ น ญญชติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ สมฺมา วุตฺโต น กุปฺปติ
วินยํ โส ปชานาติ สาธุ เตน สมากโม

ปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งสมควรแนะนำ
ไม่ชวนทำสิ่งที่มีโทษ
การแนะนำดีเป็นความดีของปราชญ์
ปราชญ์ดีกว่ากล่าวโดยชอบ ก็ไม่โกรธ
ปราชญ์ย่อมรู้อวินัย
การสมาคมกับปราชญ์จึงเป็นการดี

๒๒๐ [๐๙.๐๑]

(๒๗/๑๘๑๙)

น วิสฺสเส อิตฺตฺรทสฺสเนน

ไม่ควรไว้วางใจ
เพียงด้วยพบเห็นกันนิดหน่อย

๒๒๑ [๐๙.๐๒]

(๑๕/๓๕๘)

มิตฺตฺรฺเปณ พหโว ฉนฺนา เสวนฺติ สตฺตโว

มีคนเป็นอันมากที่คบหา
อย่างเป็นศัตรูผู้แฝงมาในรูปมิตร

๒๒๒ [๐๙.๐๓]

(๒๗/๑๕๒๙)

จรนฺติ โลก ปรีวารณฺนา
อนฺโต อสุทฺธา พหิ โสภมานา

คนจำพวกที่งามแต่ภายนอก ภายในไม่สะอาด
มีบริวารกำบังตัวไว้ ก็แสดงบทบาทอยู่ในโลก

๒๒๓ [๐๙.๐๔]

(๑๕/๓๕๘)

อกโรนฺโตปิ เจ ปาปํ กโรนฺตมฺบุเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสฺมี อวณฺโณ จสฺส รุหติ

ผู้ใด แม้หากมิได้กระทำความชั่ว
แต่คบหาเกลือกกัลลวกับผู้กระทำความบาป
ผู้นั้นย่อมพลอยถูกระวางในกรรมชั่ว
อีกทั้งชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมเพิ่มพูนแก่เขา

๒๒๔ [๐๙.๐๕]

(๒๕/๒๕๔)

โสปี ตาทิสโก โหติ ยาทิสญฺจบุเสวติ

คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นคนนั้น

๒๒๕ [๐๙.๐๖]

(๒๗/๒๑๕๒)

ปฺุติมจฺฉํ กุสฺสคฺเคน โย นโร อุปนฺนุหติ
กุสฺสปิ ปฺุติ วายนฺติ เอวํ พาลุบุเสวนา

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบคา ใบคาย่อมเหม็นกลิ่นปลาคละคลุ้ง
การเกลือกกัลลวคบหากคนพาล ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๖ [๐๙.๐๗]

(๒๕/๒๕๔)

ตครณจ ปลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ
 ปตุตฺตปิ สุรภิ วายนฺติ เอวํ ธีรฺูปเสวนา

ส่วนคนใดที่อกฤชณาด้วยใบไม้
 ใบนั้นย่อมพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้ง
 การคบหาเสวนานักปราชญ์ ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๗ [๐๙.๐๘]

(๒๕/๒๕๔)

ทุกฺโข พาเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพุทฺธา

การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ
 เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

๒๒๘ [๐๙.๐๙]

(๒๕/๒๕)

ธีโร จ สุขสํวาโส ฅาตีนว สมากโม

ปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข
 เหมือนสมาคมแห่งญาติ

๒๒๙ [๐๙.๑๐]

(๒๕/๒๕)

ยสุมี มโน นวิสติ อวิทุเร สหาปี โส
 สนฺตึเกปี หิ โส ทุเร ยสุมา วิวสฺเต มโน

จิตจอดอยู่กับใคร ถึงไกลกัน ก็เหมือนอยู่ชิดใกล้
 ใจหมางเมินใคร ถึงใกล้กัน ก็เหมือนอยู่แสนไกล

๒๓๐ [๐๙.๑๑]

(๒๗/๑๗๕๘)

อนฺโตปิ เจ โหติ ปสนฺนจิตฺโต	ปาริ สมฺมทฺสฺส ปสนฺนจิตฺโต
อนฺโตปิ โส โหติ ปทฺทฺจจิตฺโต	ปาริ สมฺมทฺสฺส ปทฺทฺจจิตฺโต

ถ้าใจรักแล้ว ถึงอยู่ห่างคนละฝั่งฟากมหาสมุทร
ก็เหมือนอยู่สุดแสนใกล้
ถ้าใจชังแล้ว ถึงอยู่สุดแสนใกล้
ก็เหมือนอยู่ไกลคนละฟากมหาสมุทร

๒๓๑ [๐๙.๑๒]

(๒๗/๑๗๕๙)

ยวชฺชัมปิ เจ พาโล	ปณฺฑิตํ ปยฺรูปาสติ
น โส ธมฺมํ วิชานาติ	ทพฺพี สุปรสํ ยถา

คนพาล ถึงอยู่ใกล้บัณฑิตจนตลอดชีวิต
ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เสมือนทัพพี ที่ไม่รู้รสแกง

๒๓๒ [๐๙.๑๓]

(๒๕/๑๕)

มฺหุตฺตมปิ เจ วิญฺญู	ปณฺฑิตํ ปยฺรูปาสติ
ชิปปิ ธมฺมํ วิชานาติ	ชิวุหา สุปรสํ ยถา

ส่วนวิญญูชน หากเข้าใกล้บัณฑิตแม้เพียงครู่เดียว
ก็รู้ธรรมได้จับปล้น เสมือนลิ้นที่รู้รสแกง

๒๓๓ [๐๙.๑๔]

(๒๕/๑๕)

นิธินว ปวดตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสสินิ
 นิคฺคยฺหฺวาทิ เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภาเช
 ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย ไหติ น ปาปิโย

พึงมองเห็นคนมีปัญญา ที่ชอบชู้โทษ พุดจาข่มขี้
 เสมือนเป็นผู้บอกขุมทรัพย์
 พึงคบคนที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้นแหละ
 เมื่อคบคนเช่นนั้นย่อมมีแต่ดี ไม่มีเสียเลย

๒๓๔ [๐๙.๑๕]

(๒๕/๑๖)

โฉวเทยฺยานุสาเสยฺย อสฺสุภา จ นิวารเย
 สติํ หิ โส ปิโย ไหติ อสฺติํ ไหติ อปิปิโย

พึงแนะนำตักเตือนเถิด พึงพรั่นสอนเถิด
 พึงห้ามปรามจากความชั่วเถิด คนที่ทำเช่นนั้น
 ย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษ และไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษ

๒๓๕ [๐๙.๑๖]

(๒๕/๑๖)

น ภาเช ปาปเก มิตุเต

ไม่ควรคบมิตรชั่ว

๒๓๖ [๐๙.๑๗]

(๒๕/๑๖)

ภเชถ มิตุเต กลฺยาเณ

ควรคบมิตรดี

๒๓๗ [๐๙.๑๘]

(๒๕/๑๖)

โหดิ ปานสชา นาม โหดิ สมมุขิสมมุขิโย

คนเป็นเพื่อนแต่เวลาตี้มเหล้า ก็มี เป็นเพื่อนแต่ปากว่า ก็มี

๒๓๘ [๐๙.๑๙] ⊗ (๑๑/๑๘๕)

โย จ อตุเถสุ ชาเตสุ สหาโย โหดิ โส สชา

ส่วนผู้ใดเป็นสหายในเมื่อเกิดเรื่องต้องการ ผู้นั้นแล คือเพื่อนแท้

๒๓๙ [๐๙.๒๐] ⊗ (๑๑/๑๘๕)

นตุถิ พาเล สหายตา

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล

๒๔๐ [๐๙.๒๑] ⊗ (๒๕/๓๓)

ทุโกโข พาเลหิ สงคโม

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้

๒๔๑ [๐๙.๒๒] ⊗ (๒๗/๑๒๙๑)

นหียติ ปุริโส นหีนเสวี

ผู้คบคนเลว ย่อมพลอยเลวลง

๒๔๒ [๐๙.๒๓] ⊗ (๒๐/๔๖๕)

เสยุยโส เสยุยโส โหดิ โย เสยุยมุปเสวติ

เมื่อคบคนที่ดีกว่า ก็ดีขึ้นมาด้วย

๒๔๓ [๐๙.๒๔] ⊗ (๒๗/๔๔๕)

เสฏฐมฺพณมํ อุเทติ ขิปปํ

เมื่อคบคนที่ดีเลิศ ก็ประเสริฐขึ้นมาในฉับพลัน

๒๔๔ [๐๙.๒๕]

(๒๐/๔๖๕)

ตสุมา อุตฺตโน อุตฺตริ ภาเชถ

ฉะนั้น ควรคบหาคนที่ดีกว่าตน

๒๔๕ [๐๙.๒๖]

(๒๐/๔๖๕)

หีนโน น เสวิตพุโฬว

อญฺญตฺตฺร จ อญฺญา

ไม่ควรคบคนเลวทราม นอกจากเพื่อให้ความช่วยเหลือ

๒๔๖ [๐๙.๒๗]

(นัย ๒๐/๔๖๕)

น สนฺถวํ กานฺฐริเสน กยิรา

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว

๒๔๗ [๐๙.๒๘]

(๒๗/๑๗๑)

อติจิริ นีวาเสน

ปิโย ภวติ อปฺปิโย

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป ที่รักก็กลายเป็นหน่าย

๒๔๘ [๐๙.๒๙]

(๒๗/๑๗๖๑)

อเปตจิตฺเตน น สมฺภเชยฺย

ไม่พึงอยู่กินกับคนไม่มีใจใยดี

๒๔๙ [๐๙.๓๐]

(๒๗/๒๙๖)

น วิสฺสเส อวิสฺสตุเถ

ไม่ควรไว้วางใจ ในคนไม่คุ้นเคย

๒๕๐ [๐๙.๓๑]

(๒๗/๙๓)

วิสฺสตุเถปิ น วิสฺสเส

ถึงคนคุ้นเคย ก็ไม่ควรวางใจ

๒๕๑ [๐๙.๓๒]

(๒๗/๙๓)

นาสุมเส กตปาปมฺหิ นาสุมเส อติกวาทิเน
นาสุมเส อตตตฺตฺถปญฺญมฺหิ อติสนฺเตปิ นาสุมเส

ไม่ควรไว้วางใจคนที่ทำชั่วมาแล้ว

ไม่ควรไว้วางใจคนที่พูดพล่อยๆ

ไม่ควรไว้วางใจคนที่เห็นแก่ตัว

ถึงคนที่ทำที่สงบเสงี่ยมเกินไป ก็ไม่ควรไว้วางใจ

๒๕๒ [๐๙.๓๓]

(๒๗/๑๔๒๒)

วิสฺสาสา ภายมนฺเวติ

เพราะไว้วางใจ ภัยจะตามมา

๒๕๓ [๐๙.๓๔]

(๒๗/๙๓)

มิตฺตทุพฺโก หิ ปาปโก

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลว

๒๕๔ [๐๙.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๙)

อดตมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา

สหายช่วยให้เกิดสุข ในเมื่อเกิดมีเรื่องราว

๒๕๕ [๐๙.๓๖]

(๒๕/๓๓)

สเจ ลภถ นิปกั สหายั
จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา

ถ้าได้สหายผู้มีปัญญาปกครองตน
พึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

๒๕๖ [๐๙.๓๗]

(๒๕/๓๓)

โน เจ ลภถ นิปกั สหายั
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

ถ้าไม่ได้สหายที่มีปัญญาปกครองตน
พึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่พึงทำความชั่ว

๒๕๗ [๐๙.๓๘]

(๒๕/๓๓)

เสยฺโย อมิตฺโต เมธาวิ ยญฺเจ พาลานุกมฺปิโก

มีศัตรูเป็นบัณฑิต ดีกว่ามีมิตรเป็นพาล

๒๕๘ [๐๙.๓๙]

(๒๗/๔๕)

๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน

สพฺพทา ทิสสา อนุปริคฺคมฺม เจตฺสวา
เนวชฺชมฺมา ปิยตฺรตฺตนา กฺวจิ
เอวมฺปิ โส ปฺุถ อตุตฺตา ปเรสฺส

ตรวจดูด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ไม่พบใครที่ไหน
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองเลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นเดียวกัน

ตสฺมา น หีเส ปรี อตุตฺตกาโม

ฉะนั้น ผู้รักตน จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น

๒๕๙ [๑๐.๐๑]

(๒๕/๑๑๐)

สพฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย

สพฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพสฺส ชีวิตํ ปิยํ

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของทุกคน

ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ

เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ฉันนั้น

อตุตฺตานํ อูปมํ กตฺวา น หนฺนฺยฺย น ฆาตये

นึกถึงเขา เอาตัวเราเข้าเทียบแล้ว ไม่ควรเช่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน

๒๖๐ [๑๐.๐๒]

(๒๕/๒๐, ๓๘๙)

ทุกขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ

ช่วยเหลือคนเดือดร้อน ด้วยความตั้งใจ

๒๖๑ [๑๐.๐๓]

(๒๗/๒๔๖๖)

สนฺโต สตุตฺติเต รตา

คนดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

๒๖๒ [๑๐.๐๔]

(ชา.อ.๑/๒๓๐)*

สพฺเพสํ สหิตฺโต โหติ

คนดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ปวงชน

๒๖๓ [๑๐.๐๕]

(๒๓/๑๒๘)

พหฺนํ วต อตุถาย ปญฺจติเต สมฺมาวสํ

คนมีปัญญา อยู่ครองเรือน ก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๒๖๔ [๑๐.๐๖]

(๒๓/๑๒๘)

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมมฺนฺตฺธิ กุทาจนํ

ในโลกนี้ เวนระจับด้วยเวร ไม่เคยมี

๒๖๕ [๑๐.๐๗]

(๒๕/๑๑)

ปฺชโก ลภเต ปฺชํ

ผู้บูชา ย่อมได้บูชาตอบ

๒๖๖ [๑๐.๐๘]

(๒๘/๔๐๑)

* ชา.อ. = ชาตกฏกถา

วนุทโก ปฏิวนุทน์

ผู้ให้ ย่อมได้การไหว้ตอบ

๒๖๗ [๑๐.๐๙]

(๒๘/๔๐๑)

สุขสุข ทาตา เมธาวี สุขุ โส อธิคจฺจติ

คนฉลาด ให้ความสุข ย่อมได้ความสุข

๒๖๘ [๑๐.๑๐]

(๒๒/๓๗)

ททฺ มิตฺตานิ คนฺถติ

เมื่อให้ไป ย่อมผูกมิตรไว้

๒๖๙ [๑๐.๑๑]

(๑๕/๘๔๕)

ททมาโน ปิโย โหติ

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก

๒๗๐ [๑๐.๑๒]

(๒๒/๓๕)

ทีปํ ทิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺชิตา โสกนฺทา ภาวนฺติ

บัณฑิตสามารถปิดเป่าความเศร้าโศกของคนอื่นได้

จึงจัดว่าเป็นที่พึงยอดเยี่ยมของคนทั้งหลาย

๒๗๑ [๑๐.๑๓]

(๒๘/๓๓๓)

สกุโณ มยุหโก นาม คิริसानุทริจโว
 ปกัม ปิปลผลิมารุยุห มยุหํ มยุหนุตติ กนุทติ

นกชนิดหนึ่งเที่ยวบินอยู่ตามช่องเขาและไหล่เขา มีชื่อว่า นกมัยหกะ
 มันบินไปสู่ต้นเลียบ อันมีผลสุก แล้วร้องว่า “ของข้า ๆ”
 เมื่อนกมัยหกะร้องอยู่อย่างนั้น
 ฝูงนกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบ แล้วก็พากันบินไป

นกมัยหกะก็ยังร้องพร่ำอยู่อย่างเดิมนั้นเอง

เอวมิเชว เอกจุใจ สงฺฆริตฺวา พหุ ฐนํ
 เนวตฺตโน น ภาตึนํ ยถึ ปฏฺิพฺพชฺชติ

คนบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เก็บทรัพย์สะสมไว้มากมายแล้ว
 ตนเองก็ไม่ได้ใช้ ทั้งไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่ญาติทั้งหลายตามส่วน
 เมื่อเขาหวงแหนทรัพย์ไว้รำพันว่า “ของข้า ๆ”
 ราชการ หรือโจร หรือทายาท ก็มาเอาทรัพย์นั้นไป
 ตัวเขาก็ได้แต่รำพันอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

๒๗๒ [๑๐.๑๔]

(๒๗/๙๓๑)

นิวตฺตยนฺตติ โสภมฺหา

คนใจการุณย์ ช่วยแก้ไขคนให้หายโศกเศร้า

๒๗๓ [๑๐.๑๕]

(๒๗/๑๔๙๒)

เนกาสิ ลภเต สุขํ

กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข

๒๗๔ [๑๐.๑๖]

(๒๗/๑๖๗๔)

น ฤๅษเฐ สาธุเมกโก

ไม่พึงบริโภคของอร่อยผู้เดียว

๒๗๕ [๑๐.๑๗]

(๒๘/๙๔๙)

น หิ ทานา ปรี อตุถิ ปติฏฐา สพุพปาณินิ

นอกจากการแบ่งปันเผื่อแผ่กันแล้ว
สัตว์ทั้งปวงหาที่พึ่งอย่างอื่นไม่

๒๗๖ [๑๐.๑๘]

(๒๘/๑๐๗๓)

โย มาตริ ปิตริ วา ชินฺนุกํ คตโยพฺพนํ
ปฺหุสนฺโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มฺขํ

คนใด มารดาบิดาแก่เฒ่า ล่วงพ้นวัยหนุ่มวัยสาวไปแล้ว
ตนเองสามารถ ก็ไม่เลี้ยงดู นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๒๗๗ [๑๐.๑๙]

(๒๕/๓๐๔)

ปฺหุตฺตฺวิตฺโต บุริโส สหิริญฺโอบ สโภชโน
เอโก ฤๅษฺสตี สาธุนิ ตํ ปราภวโต มฺขํ

คนใด มั่งมีทรัพย์สินเงินทอง มีของกินของใช้มาก
แต่บริโภคของอร่อยคนเดียว นั่นเป็นปากทางแห่งความเสื่อม

๒๗๘ [๑๐.๒๐]

(๒๕/๓๐๔)

ทเทยย ปริโส ทานํ อปฺปํ วา ยทิวา พหุํ

เกิดมาเป็นคน จะมากหรือน้อย ก็ควรให้ปันบ้าง

๒๗๙ [๑๐.๒๑]

(๒๗/๑๐๑๒)

อนฺนโท พลโท โหติ

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

วตุถโท โหติ วณฺณโท

ผู้ให้ผ้านุ่มหอม ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ยานโท สุขโท โหติ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก

ทีปโท โหติ จกุขุโท

ผู้ให้ดวงประทีป ชื่อว่าให้ดวงตา

โส จ สพุพทโท โหติ โย ททาติ อุปสุสยํ

ผู้ใดให้ที่พำนักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้ทั้งหมด

๒๘๐ [๑๐.๒๒]

(๑๕/๑๓๘)

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ฐมฺมมฺนุสาสติ

ผู้ใดสั่งสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย

๒๘๑ [๑๐.๒๓]

(๑๕/๑๓๘)

วิเจยยทานํ สุตตบฺปสตุถิ

ให้ด้วยพิจารณา พระศาสดาทรงสรรเสริญ

๒๘๒ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๙๙)

อารามโรปา วนโรปา	เย ชนา เสตุการกา
ปปัญจ อุตปานญจ	เย ททนต์ติ อุปสุสยิ
เตสสิ ทิวา จ รตุไต จ	สทา ปุญญเบ ปวฑฺฒมติ

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
 ให้แหล่งน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย
 บุญของชนเหล่านั้นย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ ทั้งคืนทั้งวัน

๒๘๓ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๔๖)

หิตโต พหุณฺณํ ปฏิปชฺช โภเค

คนดีจัดการโภคทรัพย์
 บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒๘๔ [๑๐.๒๖]

(๒๒/๔๒)

ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ

ของที่ให้แล้ว ชื่อนำออกไปอย่างดีแล้ว

๒๘๕ [๑๐.๒๗]

(๑๕/๑๓๖)

ทินฺนํ สุขผลํ โหติ นาทินฺนํ โหติ ตํ ยถา
 ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว
 ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น

๒๘๖ [๑๐.๒๘]

(๑๕/๑๓๖)

อทฺฐา หิ ทานํ พหุธา ปสตุถิ
 ทานา จ โข ฌมฺมปทํ เสยฺโย

ทานนั้นปราชญ์สรรเสริญกันโดยมากอย่างแน่นอน
 แต่กระนั้น บพธรรมก็ยังประเสริฐกว่าทาน

๒๘๗ [๑๐.๒๙]

(๑๕/๑๐๑)

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ทานานํ ยทิตฺถิ ฌมฺมทานํ
 ภิกฺษุทั้งหลาย การให้ธรรม เป็นยอดแห่งทาน

๒๘๘ [๑๐.๓๐]

(๒๓/๒๐๙)

สพฺพทานํ ฌมฺมทานํ ชินาติ
 การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

๒๘๙ [๑๐.๓๑]

(๒๕/๓๔)

๑๑. สามัคคี

สมคคานํ ตโป สุโข

ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข

๒๙๐ [๑๑.๐๑]

(๒๕/๒๔)

สุขา สงฺฆสุส สามัคคี

สามัคคีของหมู่ ให้เกิดสุข

๒๙๑ [๑๑.๐๒]

(๒๕/๒๔)

สุกเรหิ สมคฺเคหิ

พยุคฺโข เอกายเน หโต

สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ยังฆ่าเสือโคร่งได้

เพราะใจรวมเป็นอันเดียว

๒๙๒ [๑๑.๐๓]

(๒๗/๑๙๘๗)

เอเต ภิกฺขุโย สมายนฺติ

สนฺนํ เตสํ น ชีรติ

โย จาธิปนฺนํ ชานาติ

โย จ ชานาติ เทสนํ

ผู้ใคร่โทษที่ตนล่วงละเมิด ๑

ผู้โดยยอมรับรู้โทษที่เขามาสารภาพ ๑

คนทั้งสองนี้ ย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น

มิตรภาพของเขาจะไม่เสื่อมคลาย

๒๙๓ [๑๑.๐๔]

(๒๗/๕๔๘)

เอโส หิ อุตฺตริตโร ภาราวโห ฐุรฺนุโ
โย ปเรสาภิปนฺนํ สยํ สนฺธาตุมรหติ

ผู้ใด เมื่อคนอื่นล่วงเกินกันอยู่
ตนเองกลับหาทางเชื่อมเขาให้คืนดีกันได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าเป็นคนเอภาาระ
เป็นผู้จัดธุระที่ดียอดเยี่ยม

๒๙๔ [๑๑.๐๕]

(๒๗/๕๔๙)

สเจปิ สนฺโต วิวทฺนฺติ ชิปปิ สนฺธิยเร ปฺน
พาลา ปตฺตาว ภิฑฺนฺติ น เต สมถมชฺฌมฺ

ถ้าแม้สัตบุรุษวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว
ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภาชนะดิน
เขาย่อมไม่ได้ความสงบवरกันเลย

๒๙๕ [๑๑.๐๖]

(๒๗/๕๔๗)

สมคฺคา สขิลา โหถ

จงสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน

๒๙๖ [๑๑.๐๗]

(๓๓/๓๕)

๑๒. การปกครอง

วโศ อิศุสริย์ โลก

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก
(อิสรภาพคือความมีอำนาจในตัวเอง)

๒๙๗ [๑๒.๐๑]

(๑๕/๒๑๒)

สพพ ปรวส ทุกข

การอยู่ในอำนาจของผู้อื่น เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

๒๙๘ [๑๒.๐๒]

(๒๕/๖๓)

สพพ อิศุสริย์ สุข

อิสรภาพ เป็นสุขทั้งสิ้น

๒๙๙ [๑๒.๐๓]

(๒๕/๖๓)

ราชา ภูมิสุต ปญญาณ

ราชา เป็นสง่าแห่งแคว้น
(ผู้ปกครองเป็นเครื่องส่งถึงรัฐ)

๓๐๐ [๑๒.๐๔]

(๑๕/๒๐๑)

ต้ มั่น ตปฺปตี พนฺโห วิโห เม น ตเปสฺสตี
สุขมาหริตฺ เตสฺ ยេสฺ รชฺชการยี่

ถึงจะถูกจองจำ ข้าฯ ก็ไม่เดือดร้อน
ถึงจะถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้าม
เพราะข้าฯ ได้นำความสุขมาให้แล้ว
แก่เหล่าชนที่ข้าฯ ปกครอง

๓๐๑ [๑๒.๐๕]

(๒๗/๑๐๕๕)

สพฺเพสฺ สุขเมตพฺพํ ขตฺติเยน ปชานตา

ผู้ปกครองแผ่นดินมีปัญญา พึงแสวงสุขเพื่อปวงประชา

๓๐๒ [๑๒.๐๖]

(๒๗/๑๐๕๖)

ธมฺมํ ปมชฺช ขตฺติโย รมฺมา จวติ อีสฺสโร

ผู้ครองแผ่นดิน ถึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่
ประมาทธรรมเสียแล้ว ก็ร่วงจากรัฐ (สูญเสียดำนาจ)

๓๐๓ [๑๒.๐๗]

(๒๘/๕๑)

สาธุ ธมฺมรุจี ราชา

ราชาขอธรรมจึงจะดี
(จะเป็นการดี ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่นิยมธรรม)

๓๐๔ [๑๒.๐๘]

(๒๘/๕๐)

อกุโกธินสูตร วิชิตะ
สุขั มนุสฺสา อาเสถ

จิตตมมฺสูตร ราชินโน
สีตจฺฉายาย สัมเว

ในแวงแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง
ประชาชนจะนั่งนอนเป็นสุข
เหมือนมีร่มเงาที่เย็นสบายอยู่ในบ้านของตัวเอง

๓๐๕ [๑๒.๐๙]

(๒๘/๕๐)

ควญฺเจ ตรฺมานานํ
ฯเปฯ

ชิมฺหิ คฺจฺจฺนฺติ ปุญฺคโว
ราชา เจ โหติ อธฺมมิโก

สพฺพํ ฏฺฐจฺํ ทฺกฺขํ เสติ

ราชา เจ โหติ อธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามฟากอยู่ ถ้าโคน้ำฝูงไปคด
โคทั้งหมดก็ว่ายน้ำคดไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤดิธรรม
จะป่วยกล่าวไปไปถึงประชาชนที่เหลือ
ถ้าราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

ควญฺเจ ตรฺมานานํ
ฯเปฯ

อฺกฺขุํ คฺจฺจฺนฺติ ปุญฺคโว
ราชา เจ โหติ ธฺมมิโก

สพฺพํ ฏฺฐจฺํ สุขํ เสติ

ราชา เจ โหติ ธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามฟากอยู่ ถ้าโคน้ำฝูงไปตรง
โคทั้งหมด ย่อมว่ายน้ำตรงไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤดิธรรม
ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง
ถ้าราชาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข

๓๐๖ [๑๒.๑๐]

(๒๘/๖๓๔, ๖๓๖), (๒๘/๕๐)

อริโย อนริยํ กุพฺพํ โย ทณฺฑเทณ นิเสธเถติ
 สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺฑิตตา วิฑู

เมื่ออนารยชนก่อกรรมชั่ว อารยชนใช้อาญาหักห้าม
 การกระทำนั้นเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นเวรไม่
 บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจกันอย่างนี้

๓๐๗ [๑๒.๑๑]

(๒๗/๓๕๗)

นิสฺสมม ทณฺฑํ ปณฺเวยฺย อิสฺสโร

คนที่เป็นอย่างใหญ่ จะต้องใคร่ครวญให้ดีก่อน จึงลงโทษ

๓๐๘ [๑๒.๑๒]

(๒๗/๒๑๗๕)

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิปาล

ท่านผู้ครองแผ่นดิน! การที่ทำโดยผลิผลลาม จะแผดเผาตัวได้

๓๐๙ [๑๒.๑๓]

(๒๗/๒๑๗๕)

โย อิสฺสโรมฺหิตี กโรติ ปาปํ กตฺวา จ โส นฺตุตฺตเต ปเรสํ
 น เตน โส ชีวติ ทีฆมาयํ เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ

ผู้ใดทำความชั่วด้วยสำคัญตัวว่า “เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่”
 ครั้นทำแล้วก็ไม่หวั่นเกรงต่อคนทั้งหลายอื่น
 ผู้นั้นจะดำรงชีพอยู่ยืนยาวด้วยความชั่วนั้นก็หาไม่
 แม้เทพทั้งหลายก็มองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

๓๑๐ [๑๒.๑๔]

(๒๘/๓๑๑)

มา ตาต อีสฺสโรมหีติ อนตุถาย ปตารยิ

อย่าสำคัญตนว่า เรามีอำนาจยิ่งใหญ่
แล้วทำให้ประชาชนพลอยพินาศ

๓๑๑ [๑๒.๑๕]

(๒๗/๒๔๔๒)

สยฺ อายํ วยํ ชญญา สยฺ ชญญา กตาคตํ

ผู้ปกครองต้องทราบรายได้รายจ่ายด้วยตนเอง
ต้องทราบกิจการที่ทำแล้วและยังมีได้ทำด้วยตนเอง

๓๑๒ [๑๒.๑๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิกฺคณฺเห นิกฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ

พึงชมคนที่ควรชม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง

๓๑๓ [๑๒.๑๗]

(๒๗/๒๔๔๒)

อเปตโลมฺหฺสฺสฺส รมฺโถ กามานุสฺสริโน

สพฺเพ โภคา วินฺสฺสนฺติ รมฺโถ ตํ วุจฺจเต อหํ

ผู้ครองแผ่นดินที่เจ้าสำราญ แสหาแต่กามารมณ์
โภครัพย์จะพินาศหมด
นี่แหละที่เรียกว่า ทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๑๔ [๑๒.๑๘]

(๒๗/๒๔๔๒)

มหตฺตปตฺโตปี นินฺวาตฺตฺตฺติ

ถึงจะขึ้นสู่สถานะที่ยิ่งใหญ่ ก็ถ่อมตัวใฝ่พึ่งบัณฑิต

ตฺสุมฺมึหฺ โปเส วิปฺลลา ภวามิ

อุมฺมึ สฺมฺทฺทฺสฺส ยถาปี วณฺณํ

ท่านผู้เช่นนั้น จะเป็นที่ชื่นชมยำเกรง
เหมือนคนเห็นบรรยากาศแห่งมหาสมุทรแล้ว
ขามเกรงต่อคักยะแห่งคลื่นใหญ่

๓๑๕ [๑๒.๑๙]

(๒๗/๘๘๒)

ปฺจฺเมเนว วิตถิ

โกธํ หาสํ นินฺวาเรย

ตฺโต กิจฺจํจํนิ กาเรยฺย

ตํ วตฺ อานู ชตฺตฺติย

เริ่มแรก แก้ไขข้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้เสร็จ
ระงับความโกรธกริ้วและความบันเทิงไว้ก่อน
จากนั้นจึงสั่งงาน ข้อนี้นักปราชญ์กล่าวว่าเป็นวัตร
(ระเบียบปฏิบัติ) ของผู้ปกครอง

๓๑๖ [๑๒.๒๐]

(๒๗/๒๔๔๐)

มทา ปฺมาโท ชาเยถ

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท

๓๑๗ [๑๒.๒๑]

(๒๗/๒๔๑๙)

ปมาทา ชายเต ขโย

จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม

๓๑๘ [๑๒.๒๒]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขยา ปโทสา ชายนุติ

จากความเสื่อม ก็เกิดโทษประดัง

๓๑๙ [๑๒.๒๓]

(๒๗/๒๔๑๙)

มา มโท ภรตุสภ

ผู้มีภาระปกครองรัฐ จงอย่าได้ประมาทเลย

๓๒๐ [๑๒.๒๔]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขตติยสุส ปมตตสุส ภูจสุมี ภูจวฑฒน
สพเพ โภคา วินสุสนุติ ฌนุโเบ ตํ วุจจเต อหิ

เมื่อผู้ครองแผ่นดินประมาท

โรคทรัพย์ในรัฐทั้งหมดย่อมพินาศ

นี้แลเรียกว่าทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๒๑ [๑๒.๒๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

อุปลสุสูตี มหาราช รัฏเฐ ชนปเท จร
ตตถ ทิสฺวา สุตฺวา จ ตโต ตํ ปฏิปชฺชตี

ดูกรมหาราช พระองค์จึงเสด็จเที่ยวสดับดูความเป็นอยู่
ความเป็นไป ในแว่นแคว้นแดนชนบท
ครั้นได้เห็นได้ฟังแล้วจึงปฏิบัติราชกิจนั้น ๆ

๓๒๒ [๑๒.๒๖]

(๒๗/๒๔๑๙)

อรกุชิตา ชานปทา อธมฺมพลินา หตา
รตติญฺหิ โจรา ขาทนฺติ ทิวา ขาทนฺติ ตฺยจฺฉยา
รัฏฺสสุมี ญฺฐาราชสฺส พหุ อธมฺมิโก ชโน

ชาวชนบทไม่ได้รับการพิทักษ์รักษา
ถูกกดขี่ด้วยค่าธรรมเนียมไม่ชอบธรรม
กลางคืน โจรปล้น กลางวัน ข้าราชการช่มเหง
ในแว่นแคว้นของผู้ปกครองชั่วร้าย
ย่อมมีคนอาธรรมมากมาย

๓๒๓ [๑๒.๒๗]

(๒๗/๒๔๒๒)

สกุกาโร กาบฺรูสิ หนฺติ
สักการะฆ่าคนชั่วได้

๓๒๔ [๑๒.๒๘]

(๑๕/๖๑๐)

โย จ อุปปตติตํ อตถํ ขิปฺปเมว น พุชฺฌมติ
อมิตฺตวสฺสมนุเวติ ปจฺจวาว อนฺตฺตฺตฺตฺตฺ

ผู้ใดไม่รู้เท่าทันเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลัน
ผู้นั้นจะหลงเข้าไปในอำนาจของศัตรู และจะเดือดร้อนภายหลัง

๓๒๕ [๑๒.๒๙]

(๒๗/๑๔๓๐)

อปฺปเสโนปิ เจ มนฺตี มหาเสนํ อมนฺตินิ

ถึงแม้จะมีกำลังพลน้อย แต่มีความคิด
ก็เอาชนะกองทัพใหญ่ที่ไร้ความคิดได้

๓๒๖ [๑๒.๓๐]

(๒๘/๖๕๕)

พาโล อปริณายโก

คนพาล เป็นผู้นำไม่ได้

๓๒๗ [๑๒.๓๑]

(๒๗/๓๑๓)

น สาธุ พลฺวา พาโล ยฺยธสฺส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่คณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่เป็นคนพาล ย่อมไม่เป็นผลดี

๓๒๘ [๑๒.๓๒]

(๒๗/๑๐๓๑)

ธีโร จ พลฺวา สาธุ ยฺยธสฺส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่ชน เป็นปราชญ์ และมีกำลังเข้มแข็ง จึงจะเป็นผลดี

๓๒๙ [๑๒.๓๓]

(๒๗/๑๐๓๒)

๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว

ปฏญญ์ โจเรหิ ทูหริ์

ความดีโจรลักไม่ได้

๓๓๐ [๑๓.๐๑]

(๑๕/๑๕๙)

มาวมณฺเฎถ ปาปฺสุส น มตฺตํ อาคมิสุสฺสติ
อย่าดูหมิ่นความชั่วว่าเล็กน้อย คงจักไม่มีผลมาถึงตัว

อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกฺกุโมปิ ปุริติ
เพราะน้ำหยดทีละน้อย หม้อน้ำยังเต็มได้

อาปุริติ พาโล ปาปฺสุส โลกํ โลกํปิ อาจัน
พาลชนสร้างสมความชั่วทีละน้อย ก็เต็มเพียบไปด้วยความชั่ว

๓๓๑ [๑๓.๐๒]

(๒๕/๑๙๙)

ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺปุณฺ
คนเรานี้ ถ้ามีอันทำชั่วลงไป ก็อย่าพึงทำความชั่วนั้นซ้ำเข้าอีก

น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปฺสุส อฺจุจโย
อย่าพึงสร้างความพอใจในความชั่วนั้น
การสั่งสมความชั่วเป็นการก่อความทุกข์

๓๓๒ [๑๓.๐๓]

(๒๕/๑๙๙)

โย จ ปุพฺเพ ปมฺชชิตฺวา	ปจฺฉา โส นปฺปมฺชชติ
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ	อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมิมา

บุคคลใดในกาลก่อนเคยผิดพลาด
 ครั้นภายหลังเขากลับตัวได้ไม่ประมาท
 บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกให้แจ่มใส
 เหมือนดวงดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๓ [๑๓.๐๔]

(๒๕/๒๓)

ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ	กุสฺเลน ปิถียติ
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ	อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมิมา

บุคคลใดเคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้)
 หันมาทำดีปิดกั้น บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกแจ่มใส
 เหมือนดวงดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๔ [๑๓.๐๕]

(๒๕/๒๓)

ยถาปี ปุปฺผราสิมฺหา	กยิรา มาลาคุเพ พหู
เอวํ ชาเตน มจฺเจน	กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ

ช่างดอกไม้ ร้อยพวงมาลัยได้มากมาย
 จากกองดอกไม้กองหนึ่ง ฉันทใด
 คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควร (ใช้ชีวิตชาติหนึ่งนี้)
 สร้างความดีงามให้มาก ฉันทนั้น

๓๓๕ [๑๓.๐๖]

(๒๕/๑๔)

อาปุรวติ วีโร ปุณฺณสุต โถกั โถกัปี อาจันฺ

ธีรชนสร้างควมดีทีละน้อย ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยควมดี

๓๓๖ [๑๓.๐๗]

(๒๕/๑๙)

สุโข ปุณฺณสุต อจฺจโย

การสร้างสมควมดี นำสุขมาให้

๓๓๗ [๑๓.๐๘]

(๒๕/๑๙)

สุขสุเสตํ ภิกฺขเว อธิวจันฺ ๗เปฯ ยทิทํ ปุณฺณานิ

ค้ำว บุญ นี้ เป็นชื่อของควมสุข

๓๓๘ [๑๓.๐๙]

(๒๕/๒๐๐)

สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ เว อาเวณียํ ธนํ

ควมดีทีทำไว้เองนี้แหละ เป็นทรัพย์ส่วนเฉพาะของตัวแท้ๆ

๓๓๙ [๑๓.๑๐]

(๒๗/๑๙๙๘)

ปุณฺณํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

กระทั่งถึงครวสิ้นชีพ บุญก็ช่วยให้สุขได้

๓๔๐ [๑๓.๑๑]

(๒๕/๓๓)

น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ

ไม่ควรทำบาป แม้เพราะเห็นแก่กิน

๓๔๑ [๑๓.๑๒]

(นัย ๒๗/๑๒๗๕)

สกมฺมุณา หนฺยถติ ปาปฐมิ

คนมีความชั่ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน

๓๔๒ [๑๓.๑๓]

(๑๓/๔๕๑)

ปาปํ ปาเปน สุกฺริ

ความชั่ว คนชั่วทำง่าย

๓๔๓ [๑๓.๑๔]

(๒๕/๑๒๔)

นตฺถิ ปาปํ อุกุพฺพโต

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ

๓๔๔ [๑๓.๑๕]

(๒๕/๑๙)

น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นไม่ดี

๓๔๕ [๑๓.๑๖]

(๑๕/๒๘๑)

ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลดี

๓๔๖ [๑๓.๑๗]

(๑๕/๒๘๑)

สุกรานิ อสากฺุณิ อตฺตโน อหิตานิ จ

การที่ไม่ดี และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำง่าย

๓๔๗ [๑๓.๑๘]

(๒๕/๒๒)

ยัม เว หิตมฺยจ สาธุมฺยจ ตัม เว ปรมทุกฺกรัม

การใดเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย
การนั้นแล ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๓๔๘ [๑๓.๑๙]

(๒๕/๒๒)

สุกรัม สาธุณา สาธุ

ความดี คนดี ทำง่าย

๓๔๙ [๑๓.๒๐]

(๒๕/๑๒๔)

สาธุ ปาเปณ ทุกฺกรัม

ความดี คนชั่ว ทำยาก

๓๕๐ [๑๓.๒๑]

(๒๕/๑๒๔)

กมฺมุนา วตฺตตี โลกิ

สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๓๕๑ [๑๓.๒๒]

(๑๓/๗๐๗)

กมฺมัม สตุเต วิภชตี ยทิทํ หีนนุปณฺเฑตตาย

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทรมานและประณิต

๓๕๒ [๑๓.๒๓]

(๑๔/๕๙๖)

กฤษณการี กฤษณานิ ปาปการี จ ปาปกัม

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๓๕๓ [๑๓.๒๔]

(๑๕/๙'๐๓)

ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกมฺ

กรรมไม่ดี ย่อมเผาผลาญในภายหลัง

๓๕๔ [๑๓.๒๕]

(๑๕/๒๔๐)

อกตํ ทุกฺกมฺ เสยฺโย

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลย ดีกว่า

๓๕๕ [๑๓.๒๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปาปานิ อกรณํ สุขํ

การไม่ทำความชั่ว ให้เกิดความสุข

๓๕๖ [๑๓.๒๗]

(๒๕/๓๓)

กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย

ความดี ทำไว้แล ดีกว่า

๓๕๗ [๑๓.๒๘]

(๑๕/๒๔๐)

สหุพปาปสุส อกรรมิ กุสลสุสุปสมุปทา
 สจิตตปริโยทปนั เอตัมพุทธานุสาสนัน

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑
 การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม ๑
 การชำระจิตใจให้ผ่องใส ๑
 นี้คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓๕๘ [๑๓.๒๙]

(๒๕/๒๔)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี

ธรรมนั้นแหละ รักษาผู้ประพฤติธรรม

๓๕๙ [๑๓.๓๐]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺโม สุจิตฺตโน สุขมวาทติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำมาซึ่งความสุข

๓๖๐ [๑๓.๓๑]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๑ [๑๓.๓๒]

(๒๕/๒๓)

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ

ผู้มึนใจในธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๒ [๑๓.๓๓]

(๒๕/๑๖)

น ปณฺทิตา อตฺตสุขสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สฺมาจฺรณฺติ

บัณฑิตไม่ประกอบความชั่ว เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว

๓๖๓ [๑๓.๓๔]

(๒๗/๑๔๖๗)

ทฺฤเขน ญฺภูจฺา ขลิตาปี สฺนฺดา
ฉนฺทา จ โทสฺา น ชนฺหฺติ ธมฺมํ

บัณฑิตนั้น ถึงถูกทุกข์กระทบ ถึงพลาดพลั้งลง
ก็คงสงบอยู่ได้ และไม่ละทิ้งธรรมเพราะชอบหรือชัง

๓๖๔ [๑๓.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๗)

น อิจฺเจยฺย อธฺมฺเมน สมิทฺธิมฺตฺตโน

ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จแก่ตนโดยทางไม่ชอบธรรม

๓๖๕ [๑๓.๓๖]

(๒๕/๑๖)

จเช ธนํ อํควรฺสฺส เหตุ
อํคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
อํคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสฺสรุโต

พึงสละทรัพย์ เพื่อเห็นแก่อวัยวะ
พึงสละอวัยวะ ในเมื่อจะรักษาชีวิต
พึงสละได้หมด ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต
ในเมื่อคำนึงถึงธรรม

๓๖๖ [๑๓.๓๗]

(๒๘/๓๘๒)

อลาโก ฐมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ลาโก อฐมฺมิโก

ไม่ได้แต่ชอบธรรมดีกว่า
ถึงได้แต่ไม่ชอบธรรมจะดีอะไร

๓๖๗ [๑๓.๓๘]

(๒๖/๓๘๒)

มรณํ ฐมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว อฐมฺมิโก

ตายอย่างชอบธรรมดีกว่า
อยู่อย่างไม่ชอบธรรมจะมีค่าอะไร

๓๖๘ [๑๓.๓๙]

(๒๖/๓๘๒)

ธมฺเม จิตฺ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติไม่ทิ้งผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๓๖๙ [๑๓.๔๐]

(๒๖/๔๑)

๑๔. กรรม

ยานี กโรติ ปุริโส ตานี อตุตนิ ปสุสติ

คนทำกรรมได้ไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตนเอง

๓๗๐ [๑๔.๐๑]

(๒๗/๒๙๔)

จรรนุติ พาลา ทุมเมธา อมิตุเตเนว อตุตนา

คนพาลทรมปัญญา ย่อมดำเนินชีวิต

โดยมีตนเองนั้นแหละเป็นศัตรู

๓๗๑ [๑๔.๐๒]

(๑๕/๒๘๑)

ธญญ์ ธนั รชตี ชาตรูปี

ปริคคหิ วาปี ยทตฺถิ กิณฺจิ

ทาสา กมฺมกรฺวา เปสฺสุสา เย จสฺส อญฺชีวิโน

สพฺพพฺนนาทาย คนฺตพฺพํ สพฺพํ นิ กุซีปคามินิ

ธัญญาหาร ทรัพย์สิน เงินทอง

หรือสมบัติที่ครอบครอง

ไม่ว่าอย่างใดที่มีอยู่

คนรับใช้ คนงาน คนอาศัยทั้งหลายทุกอย่าง

ล้วนพาเอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ทั้งหมด

๓๗๒ [๑๔.๐๓]

(๑๕/๓๙๒)

ยญจ กโรติ กาเยน วาจา ย อุต เจตสา
 ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ ตญฺจ อาทาย คจฺจติ

กรรมใด ทำไว้ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
 กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา ซึ่งเขาจะพาเอาไป

๓๗๓ [๑๔.๐๔]

(๑๕/๓๙๒)

มา ชาตี ปฺุจฺจ จรณญฺจ ปฺุจฺจ

อย่าถามถึงชาติกำเนิด จงถามถึงความประพฤติ

๓๗๔ [๑๔.๐๕]

(๑๕/๖๖๐)

กมฺมํ วิชฺชา จ ธมฺโม จ สीलํ ชีวิตมฺตฺตมํ
 เอเตน มจฺจา สฺซุณฺนฺติ น โคตฺเตน ธเนน วา

การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศील ๑ ชีวิตอันอุดม ๑
 คนบริสุทธิ์ด้วยสิ่งทั้ง ๕ นี้
 หาใช้ด้วยตระกูลหรือด้วยทรัพย์ไม่

๓๗๕ [๑๔.๐๖]

(๑๕/๑๔๗)

๑๕. กิเลส

อิจฺฉา หิ อนนฺตโคจรา

ความอยากได้ ไม่มีที่จบสิ้นเลย

๓๗๖ [๑๕.๐๑]

(๒๗/๓๓๙)

วิคตฺติจฺฉานํ นโม กโรมฺเส

ท่านที่ตัดความอยากเสียได้
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้เลยที่เดียว

๓๗๗ [๑๕.๐๒]

(๒๗/๓๓๙)

ลฺหฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสตี

โลกเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

อนฺธตมํ ตทา โหตี ยํ โลกโ สหเต นรํ

เมื่อความโลกเข้าครอบงำคน
เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

๓๗๘ [๑๕.๐๓]

(๒๕/๒๖๘)

อิจฺฉา นรํ ปริกฺขสฺสตี

ความอยาก ย่อมชักพาคนไปต่างๆ

๓๗๙ [๑๕.๐๔]

(๑๕/๒๑๖)

กาเมหิ โลกมุหิ น หตฺถิ ติตฺติ

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก

๓๘๐ [๑๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺชฺสมติ

คนโกรธไม่รู้ทันว่า ความโกรธนั้น เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน

๓๘๑ [๑๕.๐๖]

(๒๕/๒๖๘)

กฺทฺโห ธมฺมํ น ปสฺสตี

โกรธเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

๓๘๒ [๑๕.๐๗]

(๒๓/๖๑)

ยํ กฺทฺโห อฺปโรเจตี สุกฺรํ วีย ทฺกฺกรํ

คนโกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยาก ก็เหมือนทำง่าย

๓๘๓ [๑๕.๐๘]

(๒๓/๖๑)

หนฺตฺติ กฺทฺโห สฺมาตฺรํ

คนโกรธฆ่าได้แม้แต่มารดาของตน

๓๘๔ [๑๕.๐๙]

(๒๓/๖๑)

ปจฺจฺฉา โส วิคเต โภเช อคฺคิตฺตฺวโถมว ตปฺปติ

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว
เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

๓๘๕ [๑๕.๑๐]

(๒๓/๖๑)

โกธโน ทุพฺพณฺโณ โหติ

คนมักโกรธย่อมมีผิวพรรณไม่งาม

๓๘๖ [๑๕.๑๑]

(๒๓/๖๑)

โกธํ สมฺตฺวา สุขํ เสติ

ฆ่าความโกรธได้ ย่อมนอนเป็นสุข

๓๘๗ [๑๕.๑๒]

(๑๕/๑๙๙)

ยถาปี รุจิริ ปุပ္ผิ

วณฺณวณฺตี อคนฺธกั

เอวํ สุภาสิตา วาจา

อผลา โหติ อกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่ผู้ไม่ปฏิบัติ
เหมือนดอกลำไยงามที่มีแต่สี ไม่มีกลิ่น

๓๘๘ [๑๕.๑๓]

(๒๕/๑๔)

ยถาปี รุจิริ ปุပ္ผิ

วณฺณวณฺตี สคนฺธกั

เอวํ สุภาสิตา วาจา

สผลา โหติ สกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ
เหมือนดั่งดอกลำไยงาม ที่มีทั้งสีสวย และกลิ่นอันหอม

๓๘๙ [๑๕.๑๔]

(๒๕/๑๔)

สุภาสิตา จ ยา วาจา เขตมมมงคลมุตตม

พุดดี เป็นมงคลอันอุดม

๓๙๐ [๑๕.๑๕]

(๒๕/๖)

กุฑริ อปปฏิกุฑมนุโต สงคาม์ เขตติ ทุฑุชย์

ผู้ไม่โกรธตอบคนโกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

๓๙๑ [๑๕.๑๖]

(๒๖/๓๕๘)

อุภินนมตถึ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ

ปริ สงฺกุปิตึ ฅตฺวา โย สโต อุปสมฺมติ

ผู้ใดรู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว มีสติ ระงับได้
 ผู้นั้นชื่อว่าบำเพ็ญประโยชน์แก่คนถึง ๒ คน
 คือ ทั้งแก่ตนเอง และแก่คนอื่นนั้น

๓๙๒ [๑๕.๑๗]

(๒๖/๓๕๘)

๑๖. คุณธรรม

สัจจ์ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

๓๙๓ [๑๖.๐๑]

(๑๕/๗๔๐)

สัจจ์ หเว สาธุตรี รสานัน

สัจจะ เป็นรสต์ดียิ่งกว่าประการส

๓๙๔ [๑๖.๐๒]

(๒๕/๓๑๑)

สทฐา ทุตติยา ปุริสสุส ไหติ

ศรัทธา เป็นมิตรคูใจของคน

๓๙๕ [๑๖.๐๓]

(๑๕/๑๗๕)

สุขา สทฐา ปติฏฐิตา

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้

๓๙๖ [๑๖.๐๔]

(๒๕/๓๓๓)

สติ โลกสุมิ ชาคโร

สติ ทำให้ตื่นอยู่ในโลก
(ในโลกนี้ มีสติ จึงจะนับว่าตื่น)

๓๙๗ [๑๖.๐๕]

(๑๕/๒๑๘)

สติมโต สทา ภาททำ

คนมีสติ เท่ากับมีสิ่งนำโชคตลอดเวลา

๓๙๘ [๑๖.๐๖]

(๑๕/๘๑๒)

สติมโต สุเว เสยโย

คนมีสติยอมดีขึ้นทุกวัน

๓๙๙ [๑๖.๐๗]

(๑๕/๘๑๒)

อาทิ สीलํ ปติฏฺฐา จ

กฤษณานนญจ มาตุกั

ปมุขํ สพฺพทรมฺมานํ

ตสุมา สीलํ วิโสธเย

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งอาศัย เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

๔๐๐ [๑๖.๐๘]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ อารกณํ เสฏฺฐจํ

ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ

๔๐๑ [๑๖.๐๙]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ กวจฺมพฺภุตํ

ศีล เป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

๔๐๒ [๑๖.๑๐]

(๒๖/๓๗๘)

น ปรี นานปี อุตฺตทานํ

วิหีสติ สมาหิตโต

ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ย่อมไม่เปียดเบียนคนอื่น และแม้แต่ตนเอง

๔๐๓ [๑๖.๑๑]

(๒๗/๖๒๑)

๑๗. วาจา

ยัม หิ กยิรา ตัม หิ วเท ยัม น กยิรา น ตัม วเท
อกโรนุตัม ภาสमानัม ปริชานนุติ ปณฺหิตตา

จะทำสิ่งใด ฟังพูดสิ่งนั้น สิ่งใดไม่ทำ ไม่ฟังพูดถึง
บัณฑิตย่อมหมายเอาได้ว่า คนไม่ทำ ดีแต่พูด

๔๐๔ [๑๗.๐๑]

(๒๗/๘๖๐)

ยถาวาที ตถากาโร

พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น

๔๐๕ [๑๗.๐๒]

(๒๗/๖๐๕)

หทยสฺส สทิสฺสึ วาจา

วาจาเช่นเดียวกับใจ

๔๐๖ [๑๗.๐๓]

(๒๗/๕๖๐)

ปฺริสฺสฺส หิ ชาตฺสฺส กุธารึ ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺหฺตติ อตุตฺตานัม พาโล ทุพฺภาสิตฺ ภาณัม

คนเกิดมาชื่อว่า มีขวานเกิดติดปากมาด้วย
สำหรับให้คนพาลใช้ฟันตัวเอง ในเวลาที่พูดคำชั่ว

๔๐๗ [๑๗.๐๔]

(๒๕/๓๘๗)

โย นิหุทัยํ ปัสสตี ตํ วา นิหุทตี โย ปัสสีโย
 วิจิณาตี มุเขน โส กลี กลีนา เตน สุขํ น วิหุทตี

ผู้ใดสรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ
 ผู้นั้นเอาปากเก็บกาลีไว้ จะไม่ได้พบสุขเพราะกาลีนั้น

๔๐๘ [๑๗.๐๕]

(๒๑/๓)

เอกํ ธมฺมํ อตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตฺโน
 วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการียํ

คนที่ก้าวล่วงสังฆธรรมอันเป็นหนึ่งเดียวเสียแล้ว
 พุดจามีแต่คำเท็จ ไม่ค่านึงถึงปรโลก
 ความชั่วที่เขาจะไม่ทำ เป็นไม่มี

๔๐๙ [๑๗.๐๖]

(๒๕/๒๓)

สํโวกาเรน โสเจยุยํ เวทิตพฺพํ

ความสะอาด พึงทราบด้วยถ้อยคำสำนวน

๔๑๐ [๑๗.๐๗]

(นัย ๒๕/๑๓๔)

สณฺหํ คิริ อตฺถวตี ปมฺญฺเจ

ควรเปล่งวาจาไพเราะ ที่มีประโยชน์

๔๑๑ [๑๗.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๓)

วาจํ ปมฺญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ

ถึงวาที ก็ไม่ควรกล่าวให้เกินกาล

๔๑๒ [๑๗.๐๙]

(๒๕/๔๒๓)

นาติเวลํ ปภาเสยฺย
อวิกิณฺณํ มิตํ วาจํ

น ตฺถุหิ สพฺพทา สียา
ปตฺเต กาเล อูทฺริเย

ไม่ควรพูดจนเกินกาล

ไม่ควรนิ่งเสมอไป

ควรกล่าววาทีไม่พินเพื่อ

พอดีๆ ในเมื่อถึงเวลา

๔๑๓ [๑๗.๑๐]

(๒๘/๙๖๖)

อพฺพธา ตตฺถ พชฺฌนฺติ

ยตฺถ พาลา ปภาสเร

คนพาล ยังไม่ถูกผูก

แต่พอพูดในเรื่องใด ก็ถูกมัดตัวในเรื่องนั้น

พฺพธาปี ตตฺถ มุจฺจนฺติ

ยตฺถ ธีรา ปภาสเร

คนมีปัญญา แม้ถูกผูกมัดอยู่

พอพูดในเรื่องใด ก็หลุดได้ในเรื่องนั้น

๔๑๔ [๑๗.๑๑]

(๒๗/๑๒๐)

๑๘. ชีวิต-ความตาย

วโย รตฺติณฺทิวกฺขโย

วัยลีนไปตามคืนและวัน

๔๑๕ [๑๘.๐๑]

(๑๕/๑๗๓)

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนนฺตสฺส ชีวิตํ

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร่องลงไป
จากประโยชน์ที่จะทำ

๔๑๖ [๑๘.๐๒]

(๒๖/๓๕๙)

รตฺโย อโมฆา คจฺจนฺติ

คืนวัน ไม่ผ่านไปเปล่า

๔๑๗ [๑๘.๐๓]

(๒๘/๔๓๙)

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยณฺติ รตฺติโย

วโยคฺุณา อนุปฺพุทฺธิ ชนฺนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอน ๆ ตามลำดับ

๔๑๘ [๑๘.๐๔]

(๑๕/๓๐๐)

รูป ชีวติ มัจจานัน นามโคตุดัน ชีวติ

รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

๔๑๙ [๑๘.๐๕]

(๑๕/๒๑๐)

ทหราบปี จ เย วุฑฺฒมา เย พาลา เย จ ปณฺชิตา
อชฺฐมา เจว ทลิตฺทา จ สพุเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินหน้าไปหาความตายทั้งหมด

๔๒๐ [๑๘.๐๖]

(๑๐/๑๐๘)

น มียฺยมานํ ฆนมนฺเวติ กิณฺุจิ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิดก็ติดตามไปไม่ได้

๔๒๑ [๑๘.๐๗]

(๑๓/๔๕๑)

กาไล ชฺสตี ฏฺฏานี สพุพาเนว สหตุตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย
พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

๔๒๒ [๑๘.๐๘]

(๒๗/๓๔๐)

ตํ ตถฺยเจ อนฺนุโสเจยฺย ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
 อตฺตทานมนฺนุโสเจยฺย สทา มจฺจุวสํ ปตฺตํ

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่ได้อยู่แก่ตน
 คือผู้ที่ตายไปแล้วไซ้ร้ ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง
 ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราชตลอดเวลา

๔๒๓ [๑๘.๐๙]

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ติญฺจํ นาสีนํ น สยานํ น ปตฺถคฺคํ

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์
 ผู้ยืน นิ่ง นอน หรือเดินอยู่ ก็หาไม่

๔๒๔ [๑๘.๑๐]

(๒๗/๖๑๒)

ยารุปฺปตฺติ นิมิสฺสติ ตตฺตราปี สรตี วโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

๔๒๕ [๑๘.๑๑]

(๒๗/๖๑๒)

ตตฺถตฺตนิ วตฺปนฺนเถ วินาภาเว อสฺสเย
 ฏตฺ สเสสํ ทยิตพฺพํ จวิตํ อนฺนุโสจยฺย

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกัน
 ก็ต้องมีโดยไม่ต้องสงสัย
 หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอื้อเอ็นดูกัน
 ไม่ควรจะมีวเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๔๒๖ [๑๘.๑๒]

(๒๗/๖๑๓)

ยถาปี ทารโก จนุทำ	คจฺจนฺตุ อฺนุโรหติ
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	โย เปตฺตมฺนุโสจติ
ทยุหฺมาโน น ชานาติ	ภาตึนํ ปริเทวีตํ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เศร้าโศกถึงคนตาย
ก็เหมือนเด็กร้องให้ขอพระจันทร์ที่โคจรไปในอากาศ
คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่ญาติคร่ำครวญถึง
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
เขาไปแล้วตามวิถีทางของเขา

๔๒๗ [๑๘.๑๓]

(๒๗/๗๒๐)

ผฺลานมิว ปุกฺกานํ	นิจฺจํ ปตฺนโต ภยํ
เอวํ ชาตฺตาน มจฺจานํ	นิจฺจํ มรณโต ภยํ

ผลไม้สุกแล้ว ก็หวั่นแต่จะต้องร่วงหล่นไปตลอดเวลา ฉันทไถ
สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็หวั่นแต่จะตายอยู่ตลอดเวลา ฉันทนั้น

๔๒๘ [๑๘.๑๔]

(๒๗/๑๕๖๘)

สายเมเก น ทิสฺสนฺติ	ปาโต ทิฏฺฐา พหู ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ	สายํ ทิฏฺฐา พหู ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

๔๒๙ [๑๘.๑๕]

(๒๗/๑๕๖๙)

เอโกว มจฺใจ อจฺเจติ เอโกว ชายเต กุเด
สโยคปรมาเตวว สมฺโกคา สพฺพปาณินิ

จะตายก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว
ความสัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย
ก็เพียงแค่นี้ได้มาพบปะเกี่ยวข้องกันเท่านั้น

๔๓๐ [๑๘.๑๖]

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนฺติ บุตฺตา ตาณาย น ปีตา นปี พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ภาตีสฺส ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชครอบงำ ไม่ว่าจะบุตรไม่ว่าบิดา
ไม่ว่าญาติพวกพ้อง ถึงจะมี ก็ช่วยต้านทานไม่ได้
จะหาที่ปกป้องในหมู่ญาติ เป็นอันไม่มี

๔๓๑ [๑๘.๑๗]

(๒๕/๓๐)

น หิ รุณฺณํ วา ไสโก วา ยา วญฺญา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐจฺนฺติ ภาตโย

การร้องไห้ ความเศร้าโศก
หรือการคร่ำครวญรำไรใดๆ
ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ผู้ที่ตายแล้วก็คงอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

๔๓๒ [๑๘.๑๘]

(๒๕/๘)

น หิ รุณฺเณน โสเกน	สนฺตึ ปฺปโปติ เจตโส
ภียฺยสุสฺสุปฺปชฺชเต ทฺกขฺ	สรีรํ จุพฺพญฺยติ

การร้องไห้ หรือเศร้าโศก จะช่วยให้จิตใจสงบสบาย ก็หาไม่
 ทุกข์ยิ่งเกิดเพิ่มพูนทับทวี ทั้งร่างกายก็พลอยทรุดโทรม

๔๓๓ [๑๘.๑๙]

(๒๕/๓๘๐)

กิโส วิวณฺโณ ภาวติ	หีสฺมตฺตฺตานมตฺตฺตนา
น เตน เปตา ปาเลนฺติ	นिरตฺถา ปริเทวนา

เมื่อโศกเศร้าไป ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง
 ร่างกายจะผ่ายผอม
 ผิวพรรณจะซุบซิดหม่นหมอง
 ส่วนผู้ที่ตายไปแล้ว
 ก็เอาความโศกเศร้านั้นไปช่วยอะไรตัวไม่ได้
 ความรำไรรำพัน ย่อมไร้ประโยชน์

๔๓๔ [๑๘.๒๐]

(๒๕/๓๘๐)

โสภมฺปฺปชฺหํ ชนฺตุ	ภียฺโย ทฺกขฺ นิคฺจฺจติ
อนฺตฺถุนฺนโต กาลกตํ	โสภสฺส วสฺมนฺวคฺค

คนที่สลัดความเศร้าโศกไม่ได้
 มัวทอดถอนถึงคนที่จากไปแล้ว
 ตกอยู่ในอำนาจของความโศก
 ย่อมประสบความทุกข์หนักยิ่งขึ้น

๔๓๕ [๑๘.๒๑]

(๒๕/๓๘๐)

อญฺเฎปี ปสฺส คมิเน ยถากมฺมุปฺโค นเร
มจฺจุโน วสฺมาคฺคฺม มนุทฺนฺเตวิธ ปาณินิ

ดูสิ! ถึงคนอื่น ๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตามยถากรรม
ที่นี้สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว
กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

๔๓๖ [๑๘.๒๒]

(๒๕/๓๘๐)

ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทวิทํ
เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา เนโส ลพฺภา มยา อิติ

เพราะฉะนั้น สาธุชน สดับคำสอนของท่านผู้ไกลกิเลสแล้ว
ฟังกำจัดความรำไรราพันเสีย เห็นคนล่วงลับจากไป
ก็ทำใจได้ว่า ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
เราจะขอให้เป็นอย่างอื่น ย่อมไม่ได้

๔๓๗ [๑๘.๒๓]

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถาปี สงฺคตํ ปฏฺิพฺพุโ ปฺริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยาธิกํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

๔๓๘ [๑๘.๒๔]

(๒๕/๔๑๓)

ยสุส รตฺยา วิวसानะ อายุ อปฺปตฺริ สียา

วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

๔๓๙ [๑๘.๒๕]

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุนาพฺภหโต โลโก ชราย ปรีวาริตโต

สัตว์โลกถูกมฤตยูทำหั้น ถูกชราปิดล้อม

๔๔๐ [๑๘.๒๖]

(๒๘/๔๓๙)

ยถา วาริวโห ฐฺโร คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ

เอวมายุ มนุสฺसानํ คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ

แม่น้ำเต็มฝั่ง ไหมไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันทใด

อายุของมนุษย์ทั้งหลาย

ย่อมไม่เวียนกลับมาสู่วัยเด็กอีก ฉันทนั้น

๔๔๑ [๑๘.๒๗]

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อธิ ชีวิตเสเส

กิจจกโร สียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้

ทุกคนควรกระทำหน้าที่ และไม่พึงประมาท

๔๔๒ [๑๘.๒๘]

(๒๕/๓๘๗)

ปาปญฺจ เม นตฺถิ กตํ กุหิณฺญจि
 ตสุมา น สงฺเก มรณาคฺมาย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำไว้ ณ ที่ไหน ๆ เลย
 ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

๔๔๓ [๑๘.๒๙]

(๒๘/๑๐๐๐)

ธมฺเม จิตฺโต ปฺรโลกํ น ภาเย

ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว ไม่ต้องกลัวปรโลก

๔๔๔ [๑๘.๓๐]

(๑๕/๒๐๘)

๑๙. พันทุกข์-พบลุข

ลาโภ อลาโภ ยโส อยโส จ
นินทา ปัสสัสา จ สุขํ จ ทุกุขํ
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ธมฺมา
มา โสจि กิ โสจสิ ปฏฺฐจปาท

ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์
สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน
อย่าเศร้าโศกเลย ท่านจะโศกเศร้าไปทำไม

๔๔๕ [๑๙.๐๑]

(๒๗/๖๑๕)

อสาตํ สาตรูเปน ปิยรูเปน อบุปิยํ
ทุกุขํ สุขุสุต รูเปน ปมตฺตมติวตฺตติ

ผู้ที่มัวเพลินประมาทอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ
สิ่งที่รัก และความสุข
จะถูกสิ่งที่ไม่ชอบใจ สิ่งที่ไม่รัก
และความทุกข์ เข้าครอบงำ

๔๔๖ [๑๙.๐๒]

(๒๗/๑๐๐)

หิรญญ์ เม สุวณฺณํ เม เอสา รตฺติณฺทิวา กถา
 ทุมฺเมธาณํ มนุสฺसानํ อริยธมฺมํ อปสฺสสตํ

พวกมนุษย์ผู้อ่อนปัญญา ไม่เห็นอริยธรรม
 สันทนาถกเถียงกันทั้งวันทั้งคืน แต่ในเรื่องว่า
 เงินของเรา ทองของเรา

๔๔๗ [๑๙.๐๓]

(๒๗/๒๘๗)

ยาวเทวสุสฺสฺหุ กิณฺจจิ ตาวเทว อชาทิสฺสุ

ตราบไต่ยังมีขึ้นเนื้อคาบไว้ติดหน้อย
 ตราบนั่นก็ยิ่งถูกกัณฑ์รุมยื้อแย่ง

๔๔๘ [๑๙.๐๔]

(๒๗/๖๑๙)

น หีสฺสนฺติ อภิณฺจณํ

ไม่มีอะไรเลย ไม่มีใครเบียดเบียน

๔๔๙ [๑๙.๐๕]

(๒๗/๖๑๙)

นาพฺภทฺตีตฺทหโร โสโก นานาคตฺสฺสฺชาวโห

ความโศกน่าสิ่งล่วงแล้วคืนมาไม่ได้
 ความโศกไม่อาจนำมาซึ่งความสุขในอนาคต

๔๕๐ [๑๙.๐๖]

(๒๗/๗๒๓)

โสดำ ปณฺฑุกิโส โหติ	ภตฺตญฺส น รุจฺจติ
อมิตฺตา สุมฺนา โหฺนติ	สฺลฺลวิทฺฐสฺส รุปรุไปโต

มัวเศร้าโศกอยู่ ก็ซุบผอมลง
 อาหารก็ไม่อยากรับประทาน คัตรูก็พลอยดีใจ
 ในเมื่อเขาถูกกลุ่กตรแห่งความโศกเสียบแทงย่ำแย่อยู

๔๕๑ [๑๙.๐๗]

(๒๗/๗๒๔)

โย อตฺตโน ทุกฺขมนานุปฺกุโจ	ปเวทเย ชนฺตุ อกาลรูปเป
อานนฺทิโน ตสฺส ภวนฺติ มิตฺตา	หิเตสฺสิโน ตสฺส ทุกฺขี ภวนฺติ

ผู้ใด พอใครถามถึงทุกข์ของตน ก็บอกเขาเรื่อยไป
 ทั้งที่มีใช้กาลอันควร ผู้นั้นจะมีแต่มิตรชนิดเจ้าสำราญ
 ส่วนผู้หวังดีต่อเขาก็มีแต่ทุกข์

๔๕๒ [๑๙.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๒)

กาลญฺจ ฅตฺวาน ตถาวิชฺสฺส	เมธาวิํ เอกมํ วิทิตฺวา
อกฺเขยฺย ติปฺปานิ ปรสฺส ธีโร	สณฺหํ คิริ อตฺถวตี ปมฺญฺเจ

คนฉลาด พึงรู้จักกาลอันควร
 กำหนดเอาคนมีความคิดที่ร่วมใจกันได้แล้ว
 จึงบอกทุกข์ร้อน
 โดยกล่าววาจาสละสลวยได้ถ้อยได้ความ

๔๕๓ [๑๙.๐๙]

(๒๗/๑๓๘๓)

อนาคตบุปฺพปายาย อตีตสุสานุโสจนา
เอเตน พาลา สุกฺกุสนฺติ นไฟฺว หริโต ลฺลิต

ชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา
เฝ้าแต่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว
จึงชুবชืดหม่นหมองเสมือนต้นอ้อสด
ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

๔๕๔ [๑๙.๑๐]

(๑๕/๒๒)

ชคฺคํ น สงฺเกมิ นปี เภมิ โสตุตฺถํ
รตุตฺตินฺทิวา นานุปตฺนฺติ มามํ
หานี น ปสุสฺสามิ กุหิณฺญจิ โลกเ
ตฺสุมฯ สุเป สพฺพภูตฺตานุกมฺปิ

เราเดินทางไปในแดนสัตว์ร้าย ก็ไม่หวาดหวั่น
ถึงจะนอนหลับในที่เช่นนั้น ก็ไม่กลัวเกรง
คืนวันผ่านไป ไม่มีอะไรให้เราเดือดร้อน
เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรที่เราจะเสีย ณ ที่ไหนในโลก
เพราะฉะนั้น เราจึงนอนสบาย
ใจก็คิดแต่จะช่วยเหลือปวงสัตว์

๔๕๕ [๑๙.๑๑]

(๑๕/๔๕๔)

สุขี วัต ตสุส น โหติ กิญจ

ผู้ไม่มีอะไรค้างใจกังวล

ย่อมมีแต่ความสุขหนอ

๔๕๖ [๑๙.๑๒]

(๒๕/๕๕)

สกิจฺจนํ ปสุส วิหฺยุณฺมานํ

ดูสิ! คนมีห่วงกังวล วุ่นวายอยู่

๔๕๗ [๑๙.๑๓]

(๒๕/๕๕)

อดีตํ นานุโสจฺนติ

นปฺชปฺนฺติ นาคตํ

ปจฺจุปฺนฺเนน ยาเปฺนฺติ

เตน วณฺโณ ปสฺสฺยติ

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว

ไม่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง

ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน

ฉะนั้น ผิวพรรณจึงผ่องใส

๔๕๘ [๑๙.๑๔]

(๑๕/๒๒)

สุขีโน วัตารหฺนฺโต

ท่านผู้ไกลกิเลส มีความสุขจริงหนอ

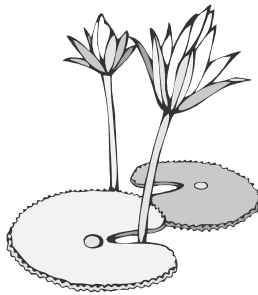
๔๕๙ [๑๙.๑๕]

(๑๗/๑๕๓)

ยถาปี อุกทเก ชาตํ	ปุณฺฑริกํ ปวทุตฺตมฺติ
โนปฺลึปฺปติ ตฺเอยน	สุจิกฺคฺนุํ มโนรมํ
ตเถว จ โลกํ ชาโต	พฺพุโห โลกํ วิหฺรติ
โนปฺลึปฺปติ โลกน	ตฺเอยน ปทุมํ ยถา

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
 ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รื่นรมย์ ฉันทใด
 พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
 แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉันทนั้น

ความเป็นมาของหนังสือ

(จากคำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๔)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้ประมวล
หลักธรรมจำนวนหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียบเรียงคำ
อธิบายสั้นๆ จัดทำเป็นต้นฉบับหนังสือเล่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะ
พิมพ์เป็นเล่ม เพื่อมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนในสหรัฐฯ ที่ได้มีศรัทธาช่วย
อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในระหว่างที่ผู้รวบรวมหนังสือนี้ ได้รับ
นิมนต์ไปปฏิบัติศาสนกิจ เป็นวิทยากรวิชาพระพุทธศาสนาที่วิทยาลัย
สวอร์ทมอร์ ณ ซานเมืองฟิลาเดลเฟีย และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชน
ไทยทั่วไปในสหรัฐฯ เท่าที่พบปะ ตลอดจนอาจจะแจกแก่ชาวพุทธใน
ประเทศไทยต่อไปด้วย

หนังสือนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกราวกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๙
ระหว่างที่ผู้รวบรวมได้รับนิมนต์ไปเป็นที่ปรึกษา ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน
นครนิวยอร์ก ใช้ชื่อว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*

ต่อมา ระหว่างพำนักเป็นที่ปรึกษาอยู่ ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในนคร
นิวยอร์กนั่นเอง ผู้รวบรวมได้พิจารณาเห็นว่า นอกจากหนังสือประมวล
หลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ พร้อมทั้งคำอธิบายโดยย่อแล้ว ควรจะจัดทำ
หนังสือประมวลคำสอนที่เป็นภาษิตสั้นๆ ไว้ สักเล่มหนึ่ง เป็นคู่กันด้วย เพื่อ
เป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ให้ได้ผลในการปฏิบัติ
มากยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกคำสอนสั้นๆ อย่างที่เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิต
ขึ้นจำนวนหนึ่ง จัดทำคำแปลให้ง่ายและกะทัดรัดเท่าที่พอทำได้ แล้วมอบ

ให้วัดวชิรธรรมปทีปจัดพิมพ์ เป็นดังคำอวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ในโอกาส
ขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐*

หนังสือนี้พิมพ์เสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ ให้ชื่อหนังสือใน
ขณะนั้นว่า **พระพุทธานุญาตจากพระไตรปิฎก**

เวลาผ่านไป ก็ได้มีผู้ขอพิมพ์หนังสือสองเล่มข้างต้นนั้นเผยแพร่ใน
ประเทศไทย

สำหรับ **คู่มือดำเนินชีวิต** ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔
ว่า **ธรรมบัญญัติ** และมีการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกประมาณ ๘๐ ครั้ง

ส่วน **พระพุทธานุญาตจากพระไตรปิฎก** เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **อมฤต-
พจนานา** และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งใน
หนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทย
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ นี้

ธรรมเนียมพุทธศาสนิกชนย่อมสมควรรู้จักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะคำสอนที่ถือว่าเป็นพุทธพจน์ หรือได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้า

* พุทธศาสนสุภาพิษิตที่ได้คัดเลือกรวบรวมมาและแปลไว้ั้น ซึ่งยังเป็นต้นฉบับลายมือ มี
มากกว่าที่นำมาพิมพ์ ส่วนที่เป็นเล่มหนังสือนี้คือเฉพาะที่คัดเลือกกว่าความรู้ทั่วไปก่อน ดังนั้น
ถ้ามีโอกาส อาจจะทำส่วนที่ค้างอยู่ในฉบับลายมือ มาพิจารณาพร้อมเข้าด้วยต่อไป

อนึ่ง พุทธศาสนสุภาพิษิตในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือแล้ว
ระหว่างที่ผู้รวบรวมทำนกออยู่ที่วัดวชิรธรรมปทีป นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ได้
ตกลงกับพระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปทีปนั้น นำออกมาพิมพ์เป็นบัตรหรือแผ่นกระดาษ ภาษิต
ละแผ่น

เมื่อผู้ศรัทธาท่านใดมาทำบุญวันเกิด ก็ให้เจ้าของวันเกิดจับบัตรภาษิตขึ้นมาแผ่นหนึ่ง
นำมาถวายแก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประธานสงฆ์ก็อธิบายไขความแห่งพุทธศาสน
สุภาพิษิตนั้น เป็นพระธรรมแก่เจ้าของวันเกิด พร้อมทั้งญาติโยมที่มาร่วมทำบุญ ให้เป็นกุศล
ส่วนภาวนามัย เพื่อความเจริญองงามยิ่งขึ้นไป

โดยตรง จากแหล่งต้นเดิมของคำสอนนั้น คือ จากพระไตรปิฎก ถึง จะไม่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง ก็ควรจะรู้หลักทั่วไปพอเป็นพื้นฐานไว้บ้าง

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ที่เป็นแหล่งต้นเดิม คือ พระไตรปิฎกนั้น มีขนาดใหญ่โตมาก ฉบับที่เป็นอักษรไทยรวมชุดหนึ่งมีถึง ๔๕ เล่ม นับเป็นจำนวนหนังสือถึงประมาณ ๒๒,๐๐๐ หน้า ยากที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะอ่านทั่วถึง หรือแม้แต่เลือกอ่านได้ ไม่ต้องพูดถึงการที่จะมีไว้เป็นสมบัติหรือนำติดตัวไปที่ใดๆ ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้คัดเลือกสรรเก็บรวบรวมคำสอนบางส่วนในพระไตรปิฎกเท่าที่ชาวพุทธหรือผู้สนใจทั่วไปควรรู้ มาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ดังได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์กันมาแล้วหลายฉบับ

สำหรับผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดพิมพ์หนังสือขนาดเล็ก ประเภทประมวลคำสอนจากพระไตรปิฎก สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น วิธีที่ดีอย่างหนึ่งคือการประมวลคำสอนโดยจัดเป็น ๓ ประเภท หรือ ๓ ส่วน คือ

๑. คำสอนประเภทคำบรรยาย คำอธิบายเรื่องราว หรือโอวาทานุศาสน์ ทั่วๆ ไป

๒. คำสอนประเภทหลักธรรม ที่แยกย่อยเป็นข้อๆ เป็นหมวดๆ ตามจำนวนเลข

๓. คำสอนประเภทคำกล่าวสั้นๆ ซึ่งโดยมากเป็นคำร้อยกรอง อย่างที่เรียกว่า พุทธศาสนสุภาษิต

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้เริ่มงานเลือกสรรรวบรวมคำสอนทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวนั้นมาแล้วเป็นเวลานาน

สำหรับประเภทแรก คือ คำสอนประเภทคำบรรยายและโอวาทานุศาสน์ทั่วไป แม้จะได้ประมวลไว้เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ก็เห็นว่ายังไม่เรียบร้อย และยังไม่เป็นตัวแทนคำสอนทั่วไปได้เพียงพอ โดยเฉพาะยังไม่ได้ขีดกลาคำแปลให้ประณีตและให้เหมาะสำหรับผู้ยังไม่คุ้นกับภาษาทางพระศาสนา จึงยังไม่เคยได้ดำเนินการจัดพิมพ์

ส่วนคำสอนประเภทที่สอง และสาม ได้ปรากฏออกมาเป็นเล่มหนังสือแล้ว คือ *ธรรมนุญชีติ* และ *อมฤตพจนานี้* ตามลำดับ*

พุทธศาสนิกชนทั่วไปประเภทเริ่มแรกที่สุด แม้จะยังไม่รู้คำสอนครบทั้ง ๓ ประเภท ก็ควรรู้จักหรือจดจำคำสอนสั้นๆ ประเภทพุทธศาสนสุภาษิตไว้บ้าง คำสอนประเภทนี้ แม้จะสั้น แต่ก็กินความหมายกว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ทำให้รู้สึกว่าจะต้องใช้ความพยายามในการอ่านมาก อีกทั้งง่าย กะทัดรัด เหมาะที่จะถือเป็นคติประจำใจ หรือยกขึ้นอ้างในเวลาที่ต้องการ

โดยเฉพาะสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การเรียนรู้อุดมคำพุทธศาสนสุภาษิต เป็นวิธีฝึกอบรมที่ดี ซึ่งให้ผลทั้งในทางจริยธรรม ภาษา และวัฒนธรรม

พุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกมีมากมาย แต่ในหนังสือเล่มน้อยนี้ได้พยายามเลือกสรรรวบรวมมาให้ครอบคลุมหลักทั่วไปที่ควรสนใจ และแปลให้เข้าใจได้ง่าย จัดไว้เป็นหมวดๆ ให้ศึกษาค้นคว้าได้สะดวก

พึงเข้าใจว่า พุทธศาสนสุภาษิตทั้งหมดในหนังสือนี้ เป็นเพียงคำสอนส่วนเล็กน้อยจากพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาพึงใช้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่จะวิจัยพุทธธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป.

* คำสอนประเภทแรกนั้น จนบัดนี้ (๒๖ เม.ย. ๒๕๔๗) ก็ยังไม่มีเวลาทำต่อ จึงยังเป็นงานค้างค้าง ได้คิดกะไว้ว่า ถ้าทำเสร็จ ก็จะรวมกันเป็นหนังสือชุด ๓ เล่ม ที่เป็นแกนของการเรียนรู้อุดมคำพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน และจะให้มีชื่อคล้องจองสมที่จะเป็นชุดเดียวกัน

